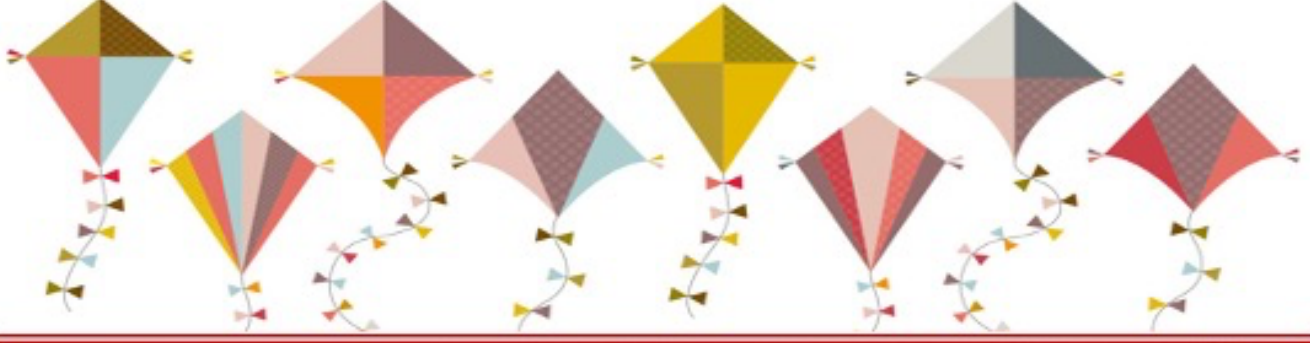

जें खळांची व्यंकटी सांडो | तया सत्कर्मी रती वाढो |
भूतां परस्परे पडो |

मैत्र

जीवाचें ||

बाल्टिमोर मराठी मंडळ
२०२१ अंक १

मैत्र संपादक मंडळ २०२१

वरदा वैद्य
विदुला कोल्हटकर
रोहित कोल्हटकर
कपिल धाकड
मधुर पुरोहित

बाममं कार्यकारिणी २०२१

अध्यक्ष
रोहित कोल्हटकर
उपाध्यक्ष
ऋद्धी आठवले वाडदेकर
उपाध्यक्ष- विपणन
समीर अहिरराव पाटील
चिटणीस
मधुर पुरोहित
खजिनदार
केतन बर्डे
सह-खजिनदार
रवीशेखर महाजन

संपादकीय

सध्या हिवाळा आणि त्यात कोरोना. त्यामुळे 'हेमंती तर नुरली हिरवळ, शिशिर करी ह्या शरीरा दुर्बल' अशी स्थिती झाली आहे. मात्र, सूर्याने उत्तरायणास सुरुवात केली आहे. मकरवृत्ताच्या भोज्याला शिवून सूर्य कर्केकडे चालू पडला आहे. 'पुन्हा वसंती डोलणाऱ्या पर्णकेतूंची' अपेक्षा मनाला उभारी देणारी आहे.

मागच्या वर्षी बाममंने संक्रांतीचा कार्यक्रम दोन ठिकाणी धडाक्यात साजरा केला होता. तिळगुळाच्या आणि गूळपोळीच्या गोडीची चव जिभेवर रेंगाळत असतानाच कोव्हिडच्या सावटाने जग आच्छादायला सुरुवात केली. ह्या सावटात होळी-रंगपंचमीचे रंग तर उडालेच, शिवाय गुढीपाडवा, उन्हाळी सहलही रद्द करावी लागली. गणपती आणि दिवाळीचे सणही आस-स्नेह्यांशिवाय आपापल्या घरापुरते मर्यादित ठेवावे लागले. बऱ्याच गोष्टी करण्यासाठी आपल्याला तंत्रज्ञानावर अवलंबून राहावे लागले, लागत आहे. शाळा, काम, गणपतीची आरती, दिवाळीनिमित्त कार्यक्रम, अगदी थॅक्सगिव्हिंग आणि नाताळचे जेवणही अनेकांनी झूमवर केले. ह्यावर्षीही बाममंचा संक्रांतीनिमित्तचा कार्यक्रम झूमवरच झाला, त्याला तुम्ही उपस्थित राहिले असालच. कोरोनाचे सावट अजूनही असले तरी आता लसीकरणामुळे तो लवकरच आटोक्यात येईल अशी आशा करू.

गेल्या वर्षी मराठी कला मंडळासोबत साहित्य देवाणघेवाणीचा उपक्रम मंडळाने राबवला होता. हितगुजाच्या नव्या संपादिकेशी मैत्र संपादक मंडळाने संपर्क करून ह्या वर्षीही तो उपक्रम सुरु ठेवण्याचे ठरवले आहे. त्यानुसार हितगुज मासिकात प्रकाशित झालेला मकर संक्रांतीविषयीचा

लेख ह्या अंकात पुनर्प्रकाशित केला आहे. अंकात नेहमीप्रमाणे विविध विषयांवरचे साहित्य आहे. कथा, कविता, अनुभव, आणि ललित लेखांनी अंक सजला आहे.

मागच्या अंकापासून कलाकार-ओळख हे नवे सादर सुरु केले होते. तुम्ही एखादी कला जोपासत असाल तर तुमची कलाकार म्हणून ओळख करून घ्यायला आम्हालाही आवडेल. त्यासाठी आम्हाला जरूर संपर्क करा.

दिवाळीत केलेल्या, हसल्या-फसलेल्या लाडवांच्या पाककृती, त्यासोबतच्या आठवणींसकट पाठविण्यासाठी आम्ही मागच्या अंकात आवाहन केले होते. ह्या आवाहनाला प्रतिसाद देत आलेले तीन लेख ह्या अंकात आहेत. ह्या पाककृतींची लज्जत तिळगुळाच्या लाडवांच्या बरोबरीने चाखता येईल. आवाहनाला प्रतिसाद देऊन लेखन पाठविणाऱ्यांचे आभार! पुढच्या अंकासाठीचे पदार्थ आहेत तिखट वा गोडाचे सारण भरून केलेल्या पोळ्या. संक्रांतीच्या निमित्ताने काही घरी गुळाच्या पोळ्या करून झाल्या असतील. होळीच्या निमित्ताने घराघरांत पुरणपोळ्या होणार

बाल्टिमोर मराठी मंडळ मैत्र

असतील. सांज्याच्या वा खव्याच्या गोड पोळ्या करण्यात अनेक पारंगत असतील. शिवाय विविध भाज्यांचे सारण भरून केलेले 'स्टफड' पराठे म्हणजे सुद्धा 'सारण भरलेल्या पोळ्या'च असतात. तेव्हा गोड पोळ्या वा पराठ्यांच्या पाककृती, त्या करतानाच्या आठवणी आणि अर्थातच त्यांचे फोटो आम्हाला जरूर पाठवा. ह्या पोळ्या/पराठे खुसखुशीत होण्यासाठीचे तुमचे खास नुस्खेही लिहायला विसरू नका.

मैत्र संपादक मंडळातर्फे सर्वाना आरोग्यपूर्ण व कोव्हिडमुक्त नवीन वर्षासाठी हार्दिक शुभेच्छा!

ह्या अंकात –

लेख

- साधूसंत येति घरा तोचि दिवाळी दसरा – चित्रा धाकड
- पौराणिक कथा : भाग १ – अवंती करंदीकर
- पुस्तकांचं गाव – बाळकृष्ण पाडळकर
- सनी साईड अप – चक्रपाणि चिटणीस
- जागतं घर – श्वेता चक्रदेव
- संक्रांती व उत्तरायण – अभिजित अधिकारी
- नवीन वर्षाचे स्वागत करताना – शरद काले

कविता

- प्रतिबिंब – अरुंधती सरपटवारी

कथा व अनुभव

- पुनर्जन्म – अरुंधती सरपटवारी
- शुभोसाठी प्रसाद – धनंजय वैद्य
- मुंबईची रिश्का-टॅक्सी : एक अनुभव – शारदा सबनीस

पाककृती

- झटापट ते झटपट – वरदा वैद्य
- दिवाळीचे लाडू – मुग्धा मुळे
- बिनासाखरेचे व्हीगन तीळलाडू – सुनंदा काकडे

For Special Benefit of Baltimore Marathi Mandal Members

Notary Services Provided in two convenient locations:
Columbia, MD and Burtonsville, MD.

All services are provided with proceeds donated to Baltimore Marathi Mandal. Our services include a number of functions that our members need with reference to Indian functions, such Power of Attorney documents, Apostille services, etc. Do contact either location with Email and Phone to check the convenient times.

Gajanan M. Sabnis

10001 Windstream Drive
Columbia, MD 21044
TEL: 240 988 6050
E-mail: gmsabnis@gmail.com

Mahadeo Wayal

14713 Harvest Lane
Silver Spring, MD 20905
Tel: 240 706 1488
E-mail: mwayal@gmail.com

पुनर्जन्म

अरुंधती सरपटवारी

"आई पुनर्जन्म म्हणजे काय?" मी स्वयंपाकघरात रवा भाजण्यात मग्न असताना हा अनपेक्षित प्रश्न कानांवर पडला. रॉकीच्या मागे पळतापळता माझ्या आठ वर्षांच्या मुलाने- अमितने- हा प्रश्न मला पुनःपुन्हा विचारला. मी मागे वळून पाहेपर्यंत अमित झर्झकन फॅमिली रूममध्ये पळताना दिसला. इतका गंभीर प्रश्न म्हणजे शाळेकरता काही तरी असेल असं वाटून, मी चटकन हातातला चमचा आणि रवा तसाच बाजूला ठेवून स्टोव्ह बंद केला.

"का रे, काही प्रोजेक्ट आहे का शाळेत"? फॅमिली रूममध्ये येता येता मी विचारलं.

"नाही आई प्रोजेक्ट नाही. काल ना तुला आणि बाबांना बोलतांना मी ऐकलं. आय नो 'जन्म' पण 'पुनर्जन्म' म्हणजे काय मला माहीत नाही." रॉकीशी खेळणं थांबवत त्याने गंभीर होत पुन्हा विचारलं, "आई पुनर्जन्म म्हणजे काय सांग ना!" दुसऱ्या मिनिटाला परत त्याचं रॉकीशी खेळण चालू झालं.

मी त्याला जवळ घेत म्हणाले, "हे बघ या रॉकीनी ना गेल्या जन्मी खूप पुण्य केलं असणार म्हणून तो ह्या जन्मी आपल्या घरी आला. गेल्या जन्मी तो कोणीतरी दुसरा होता."

"दुसरा म्हणजे?"

मी मनात म्हटलं स्वारींचा दुसरा प्रश्न म्हणजे आजचा दिवस प्रश्नांचा दिवस आहे तर! माझी पण उत्तर देण्यासाठी तयारी आहे असं दाखवत मी म्हणाले, "तो ना गेल्या जन्मी मुंगी,पक्षी, किंवा कॅट असा कोणी तरी असेल. त्यानं गेल्या जन्मी काही तरी चांगलं म्हणजे पुण्य केलं आणि नंतर तो डॉग म्हणून जन्माला आला आणि आपल्या घरी आला. इथे आपण त्याचे खूप लाड करतो. पुन्हा जन्म घेणं म्हणजेच 'पुनर्जन्म'. समजलं का?"

"मी कोण होतो ग गेल्या जन्मी?" त्याचा प्रश्न ऐकून मी थक्कच झाले. मी काही म्हणण्यापूर्वीच हसत हसत तोच म्हणाला, "मी ना नक्की डॉग होतो!"

रॉकी आमच्या जीवनात आला आणि त्याने सर्वांना आपलंस केलं. आम्हीही त्याला कुटुंबात सामावून घेतलं. या गोष्टीला जवळजवळ १०-१२ वर्षे झाली असतील. या काळात रॉकीने सर्वांना प्रेम, मैत्री, आज्ञाधारकपणा वगैरे खूप शिकवलं. ह्या १५ वर्षांच्या काळाला 'अविस्मरणीय' करत रॉकी एक दिवस आम्हाला सोडून गेला. आम्हा सर्वांवर दुःखाचा पूर लोटला. पण काळाच्या नौकेने दुःखावर मात करून कसाबसा किनारा दाखविला. अमितने रॉकीचा पट्टा, त्याची खेळणी वगैरे अजूनही नीट सांभाळून ठेवली आहेत. सुट्टीत अमित घरी आला म्हणजे रॉकीचे व्हिडिओ, फोटो, त्याची हुशारी, वगैरे आठवणींत आम्ही मनसोक्त

बाल्टिमोर मराठी मंडळ मैत्र

बुडतो. लहान असताना विचारत असे तसेच आणखी काही प्रश्न अमितने एकदा विचारले आणि त्या प्रश्नांसोबत विचारांच्या वावटळीने मला घेरलं. "आता रॉकी कुठे असेल ग आई? त्याला कोणता जन्म मिळाला असेल? आपल्याला भेटेल का कुठे? भेटलो तरी तो आपल्याला आणि आपण त्याला ओळखू का? माझ्या ना तो खूपदा स्वप्नात येतो. अगदी तसाच दिसतो. आय मिस हिम अ लॉट आई! वावटळीबरोबर डोळ्यांतील पाण्याने पुराचे रूप घेतले. त्याचं वेळी सेलफोनने वेळेवर घंटी वाजवून माझी सुटका केली. माझ्या मैत्रिणीचा फोन होता. ऑस्ट्रेलिया-न्यूझीलंडच्या ट्रिपचे पैसे भरले की नाही विचारायला तिने फोन केला होता. ऑस्ट्रेलिया-न्यूझीलंडची ट्रिप या गोड शब्दांचे शिंतोडे दुखावलेल्या मनाला सुखावणारे होते. ट्रिपबद्दल आमचं खूप वेळ बोलणं झालं. अमितच्या प्रश्नांना उत्तरासाठी थांबावं लागणार होतं. दुसऱ्याच दिवशी अमित कॉलेजला जाणार असल्यामुळे गडबडीत आमचं बोलणं तसंच अर्धवट राहून गेलं.

भरपूर तयारीनंतर महिन्याभरातच आम्ही ऑस्ट्रेलिया आणि न्यूझीलंडला कूच केलं. ऑस्ट्रेलिया कॉस्मोपॉलिटन सिटी, ऑपेरा हाऊस, ब्रिज, वगैरे विविध स्थळं पाहत, तिथे असलेल्या नातेवाईकांना भेटून, शॉपिंग करून, न्यूझीलंडला पोहोचलो. न्यूझीलंडचं निसर्गसौंदर्य मनात साठवत आम्ही एक दिवस सबमरीनमध्ये उतरलो. कोरल रीफ पाहण्याची इच्छा आज पूर्ण होणार या विचाराने आनंदाला भरती आली होती. सबमरीन लहानच होती. डावीकडे एक सीट आणि उजवी कडे एक सीट आणि त्या डावीकडच्या आणि उजवीकडच्या सीट मागे दहा का बारा सीट्स होत्या. म्हणजे एकूण वीस बावीस लोकं बसतील एवढी जागा होती. प्रत्येक सीटजवळ मोठी काचेची खिडकी होती. कुठे बसावं समजत नव्हतेतं. नेहमीप्रमाणे मिस्टरांनी मला दिलेला अधिकार पाळून घेऊन मी पहिली सीट घ्यायची ठरविली. मिस्टरांना खुणावीत मी डावीकडे आणि माझे मिस्टर उजवीकडे स्थानापन्न झालो. सबमरीनाचा बाहेर असलेला मोठा पंखा अगदी जवळ पाहून माझे मिस्टर नाखूष दिसले. दुसरीकडे बसायचं का म्हणेपर्यंत सगळ्या जागा भरल्या गेल्या. मन थोडं चुकचुकलं. आपण चुकीच्या जागेवर बसलो असं वाटलं. सबमरीनच्या बाहेरच्या पंख्याने पाण्यात एकदम बुडबुडे काढायला सुरवात केली आणि स्पीकरवर गाईड माहिती द्यायला लागला.

इतक्यात एक मोठा मासा माझ्या खिडकीजवळ आला. अगदी खिडकीला लागून होता. गाईड आणि सर्व लोकं एकदम शांत झाले. सगळ्याचं लक्ष त्या माशाकडे होतं. गाईडने त्याचं नाव सांगितलं. तो मांसाहारी आहे असही सांगितलं. त्याचे डोळे मोठे होते आणि तो खिडकीतून आत एकटक पाहत होता. सबमरीनने आता थोडी गती घेतली होती. अनेक प्रकारांचे, रंगांचे मासे, कासवं, शार्क, कोरल्स दिसत होते, पण माझ्या खिडकीजवळ असलेला तो मासा मात्र खिडकी सोडून हलत नव्हता. इतर मासेपण खिडकीच्या आसपास यायचे पण लगेच निघून जायचे. हा मासा मात्र माझ्याकडे रोखून पाहत होता. आधी मी मनातल्या मनात त्याला विचारत होते, कोण आहेस रे तू? तुला काही पाहिजे आहे का? माझ्याकडे तुला द्यायला काही नाही, असा का पाहतो आहेस माझ्याकडे? थोड्या वेळाने मी मोठ्याने त्याच्याशी बोलू लागले. सर्व लोक कौतुकाने आमचे संभाषण ऐकत होते. दहा-पंधरा मिनिटांनंतर तो

एकदम निघून गेला. मला जरा खटकलं. कुठे गेला असेल? वाटलं, गेला असेल त्याच्या मित्रांबरोबर किंवा त्याच्या कुटुंबाकडे. माझे मिस्टर म्हणाले, "हे बघ, तो इकडे आलाय." माझं कुतूहल वाढलं. मी अधाश्यासारखी त्याच्याकडे पाहू लागले आणि तोही त्या पलीकडल्या खिडकीतून मोठे डोळे रोखून माझ्याकडे पाहत होता. एका मिनिटातच ती खिडकी सोडून तो झटकन परत माझ्या खिडकी जवळ आला. मलाच काय पण आत बसलेल्या सर्वांना परत त्याला माझ्याजवळ पाहून खूप आश्चर्य वाटलं. सगळे आपली जागा सोडून त्याला पाहायला उठले. पण गाईडने सर्वांना जागेवर पाठवलं आणि आमचं दोघाचं संभाषण परत चालू झालं. सबमरीनची फेरी पंचेचाळीस मिनिटांची होती आणि हा माझा नवा मित्र पूर्ण प्रवासात माझ्या जवळ होता. सबमरीन वळणं घेत होती आणि तोही वळणं घेत घेत खिडकीजवळ रहात होता. त्याच्याशी बोलता बोलता मी त्याला विचारत होते, "कोण होतास रे गेल्या जन्मी? का असा तू माझ्याकडे टक लावून पहात आहेस?"

सर्व लोकं आमचं संभाषण ऐकून थक्क होत होते. पाहता पाहता राईड संपल्याची घोषणा झाली आणि तो एकदम दिसेनासा झाला. बाहेर सबमरीनच्या पंख्याने बुडबुड्यांचा लोंढा झाडला व आत माझा श्वास गुदमरला. दुःखाच्या लाटेने मला आत ओलंछिंब केलं. सर्व मंडळी बाहेर पडली. माझा पाय मात्र सबमरीनला जणू चिकटून बसला होता. तो पुन्हा परत येईल, मी त्याला पुन्हा एकदा तरी पाहीन, परत त्याच्याशी बोलेन असं वाटत होतं. पण तो पुन्हा दिसलाच नाही. जड पायांनी आणि ओल्या डोळ्यांनी मी कशीबशी बाहेर आले.

तो गेल्याजन्मी कोण होता? तो रॉकी तर नव्हता ना? त्याला काय सांगायचं होतं? मला अगदी मनापासून वाटत होतं की तो रॉकीच होता. त्याचा इथे न्यूझीलंडच्या पाण्यात पुनर्जन्म झाला होता. आम्हाला भेटला, अमितच्या प्रश्नांना सोडवून गेला. तो मला आता पुन्हा कधीच दिसणार नाही, पण त्याचा फोटो व आठवणी मनांत फुलवून गेला. मी आता अमेरिकेत परत जाणार आणि हा इथे लांब समुद्रापलीकडे. कशी होणार आमची भेट? मला मनापासून वाटलं, आज भेटलो ना तसेच पुन्हा कुठे तरी, या जन्मी किंवा पुढच्या जन्मी नक्की भेटू आणि ओळखू. अमितने विचारलेल्या प्रश्नांची उत्तरं मिळाली. पुनर्जन्म शब्दाची, आनंदाची, भेटीची, प्रेमाची, आठवणींची मोठी लाट अंगावर घेत मी सबमरीनच्या बाहेर आले. कधी एकदा परत जातो आणि अमितशी बोलतो असं झालं. "छान सीट निवडलीस," मिस्टरांचे शब्द कानावर घेत घेत मी म्हंटलं, "हो ना जे होतं ते चांगलंच होतं. आपण दुसरीकडे बसलो असतो तर कदाचित...." नकोच तो विचार. जे होतं ते...

बाल्टिमोर मराठी मंडळ
विद्यालय अनुभवी आणि सकारण

बाल्टिमोर मराठी मंडळ मैत्र

बिनासाखरेचे व्हीगन तीळलाडू

सुनंदा काकडे

व्हीगन, नैसर्गिक शर्करायुक्त, पौष्टिक तीळलाडू. संक्रांतीला उपयुक्त .

साहित्य -

- १ १/२ कप गहू पीठ,
- १ कप स्पेल्ट पीठ,
- ३/४ कप बदाम पीठ,
- ३/४ कप सालासकट तीळ,
- १/२ कप भाजलेल्या तिळाचे तेल,
- १/२ कप शुद्ध, खाण्याचे खोबरेल तेल
- १ कप खारीक पूड,
- ६-७ खजूर तुकडे,
- २ चमचे मध
- १ १/२ चमचा वेलदोडे पूड,
- १/२ चमचा जायफळ पूड

सर्व पिठे व दोन्ही तेले मिसळून खमंग भाजणे. त्यात भाजलेले तीळ मिसळणे. ओव्हन किंवा एअर फ्रायरमध्ये भाजू शकता. त्यात बाकी सर्व पदार्थ मिसळणे. फूड प्रोसेसर अथवा मिक्सर मध्ये बारीक दळणे. तेल सुटून पिठाचा मऊ गोळा होऊ देणे. मिश्रणाचे लहान लाडू वळणे. साधारण २० लाडू होतात.

ह्यात तूप नाही, कोलेस्टेरॉल नाही, प्रक्रिया केलेली; पांढरीशुभ्र ब्लीच केलेली साखर नाही, दूध अगर खवा नाही, त्यामुळे टिकाऊ.

शुभोसाठी प्रसाद

“सतीश! विनूला घेऊन जा तुझ्याबरोबर शुभोजितच्या घरी,” आई दादाला म्हणाली. दादानी नेहमीसारखं खाडकन् “नको येऊस रे !” म्हटलं नाही.

मी खूप छोटा होतो, तेव्हा खूपदा दादा खेळायला जाताना मला येऊ द्यायचा. दादा, शुभो आणि बाकीच्या मोठ्या मुलांचा क्रिकेट खेळायचा ग्रूप होता. तिकडे मला बॅटिंग-बोलिंग द्यायचे नाहीत, पण फील्डिंग करायला सांगायचे. दादा नाही, तरी शुभो मुद्दामून माझ्याकडे बॉल टाकायचा. तेव्हा मला दादापेक्षा शुभोच जास्त आवडायचा. मग अकरावी-बारावीत गेल्यावर दादा मला यायला नको म्हणायला लागला. मी एकदा दोनदा रडलो, तेव्हा आई

दादाला ओरडली – तरी दादानी मला नेलं नाही. “शुभो आणि मी क्रिकेट खेळायला नाही, नुसते गप्पा मारायला जातोय,” म्हणाला. पण म्हणून काय झालं?

मग दादा आणि शुभो दोघंही इंजिनियरिंग करायला दूर त्यांच्या त्यांच्या कॉलेजांना गेले. या वर्षी दादा उन्हाळ्याच्या सुट्टीला आला तेव्हा तो माझ्याशी नीट बोललासुद्धा नाही. सारखं हिडीसफिडीस करत होता. या दिवाळीत तर तो यायचाच नव्हता. पण मग एकदम काल रात्री सुट्टी संपायच्या आधी आला.

“हे बघ सतीश, प्रसादाचा उबा वजनाला कमी आहे, तो विनूला दे. भाजीचा टिफिन आणि पुऱ्यांचं पार्सल जड आहे, दोन्ही तू उचल. मुखर्जींच्या घरी शुभोचे मामा-मामी आणि दादाजी आलेले आहेत. मामीला एकटीला इतका स्वयंपाक जड जात असणार. तेवढाच आधार होईल.” मुखर्जीं आंटी खूप मस्त मिठाई करतात. प्रसादाच्या उब्यात त्या बहुतेक रसगुळे परत पाठवतील, असं मला नक्की वाटत होतं.

बाहेर पडल्यावर दादा लांब ढांगा टाकत जायला लागला. मला थोडंथोडं पळायला लागत होतं. मी “दादा, थांब!” म्हणालो, तेव्हा दादा थांबला. हातातली पिशवी कोपराशी ओढून त्यानी हात माझ्या खांद्यावर ठेवला. “चल,” म्हणाला. मग आम्ही दोघं एकत्र शुभोच्या घरी पोचलो. एक आजोबा अंगणात खुर्चीवर बसलेले होते. त्यांनी दोन्ही हातांची ओंजळ करून त्यात कपाळ धरलं होतं. त्यांनी मान वाकडी करून आमच्याकडे बघितलं, पण दादानी “नमस्ते जी” म्हटलं, तेव्हा त्यांनी काहीच उत्तर दिलं नाही. शुभोची दीदी दाराशी आली. “ये सतीश, विनय, ये,” म्हणाली. दादा म्हणाला “आईनी शांतिपाठाचा प्रसाद पाठवला आहे.” त्यानी मला पुढं ढकललं, आणि मी प्रसादाचा उबा वर धरला. दीदीनी माझ्या हातातून उबा घेतला – “मी नेते आत. माँ आता भेटेल का माहीत नाही, विचारते.” म्हणाली. “आणि आईनी ही पुरीभाजी पाठवली आहे,” दादानी टिफिन आणि पिशवी पुढे केली. “मी घेते

एक काहीतरी,” म्हणत एक आंटी आतल्या दाराचा पडदा बाजूला करत मागून पुढे आल्या, आणि टिफिन-पिशवी घेऊन आत गेल्या. ही शुभोची मामी असणार आणि एका खुर्चीवर बसलेले ते त्याचे मामा असणार. ते म्हणाले, “ये बेटा, बस इकडे.”

पण मी दाराचा पडदा धरून उभा राहिलो. दादा त्यांच्याशेजारच्या खुर्चीत बसला. “नमस्ते, अंकल. मी सतीश. शाळेत मी शुभोजितचा क्लासमेट होतो. सध्या कन्हाडला इंजिनियरिंग करतोय.” “अच्छा, बेटा. शुभोचे बाबा अजून पटियालामध्येच आहेत. अजून पोलिसांनी बॉडी रिलीझ केलेली नाहीए.”

“अंकल, काय कसं घडलं – पोलीस काही सांगतायत का? शुभो त्याच्या कॉलेजच्या टीमबरोबर मॅचसाठी पाटियाल्याला गेला होता, इतकंच मला माहीत होतं.” “फार काही सांगत नाहीयेत. त्यांच्या टीमची राहायची सोय हॉस्टेलमध्ये केली होती – एकेका खोलीत तीन-तीन जणं. मुलं उशीरापर्यंत गप्पा मारत होती, नुकतेच झोपण्यासाठी दिवे मालवले होते, म्हणे. कोणी दारांना कड्या लावल्या नव्हत्या. आतंकवादी रात्री साधारणपणे दोन वाजता आले. एकेका खोलीत जाऊन धडाधडा गोळ्या झाडल्या. शुभो तिसऱ्या का चवथ्या खोलीत होता. त्याला जाग आली होती, आणि तो डेस्कखाली लपला होता. पण तरी आडवीतिडवी उडालेली एक गोळी त्याच्या मांडीला लागली. माहीत नाही – हॉस्पिटलमध्ये पोचला असता तर वाचला असता – पण तो बेशुद्ध पडला होता. स्लो ब्लीडिंगनी जागच्या जागी... ही डॉईड.”

आतून एक किंकाळी आली. तो आवाज इतका विचित्र खरखरीत, म्हैस रेकल्यासारखा होता, की मला काय झालं कळलंच नाही. मला वाटलं की मी हसायला लागीन की काय.

आऽऽऽ सतीऽऽऽश शुभोऽऽऽ.

मग मी दादाकडे बघितलं. त्याचे डोळे रडल्यासारखे झाले होते. आतल्या दाराकडे बघत तो गांगरलेला, भेदरलेला दिसत होता. मी त्याला तसा कधीच बघितलेला नव्हता. शुभोची दीदी घाईघाईनी बाहेर आली – “सतीश, प्लीज. आत जा, काही नाही, जस्ट माँचा हात धर. ...” मग दीदीनी लगबगीनी मला ढकलत घराबाहेर आणलं. माझ्या डोक्यावर आणि पाठीवर हात फिरवून ती “१११, १११,” म्हणत होती.

मग मला खूप राग आला. दुष्ट आतंकवाद्यांचा, डेस्कखालीसुद्धा गोळ्या गेल्याचा, शुभो हॉस्पिटलमध्ये वेळेत पोचला नाही त्याचा, तो स्लो ब्लीडिंगनी मेल्याचा राग आला. शुभो मॅचसाठी पटियालाला गेला, मुळात तिकडे पंजाबमध्ये शिकायला गेला, त्याआधी त्याच्याशी गप्पा मारायला दादा मला न्यायचा नाही, त्या सगळ्याचा राग आला. मुखर्जी आंटी तशा किंचाळल्याचा, दादा तसा कावराबावरा झाल्याचा, अंगणातले आजोबा तसे गप्प बसल्याचा, आईनी आमच्याबरोबर असा प्रसाद पाठवल्याचा राग आला. मला काय करायचं ते कळत नाही, कोणी काही सांगत नाही, त्याचा भयंकर राग आला. दीदी पाठीवरून हात फिरवत राहिली आणि मी गालांवरचं गरम पाणी पुसत राहिलो.

साधू संत येति घरा, तोचि दिवाळी दसरा!

श्रीमती चित्रा धाकड
एल्करिज, मेरीलँड
crdhakad@gmail.com

आपल्या पूर्वजांनी किती छान विचार दिले आहेत आपल्याला! म्हणूनच जुने ते सोने आहे. सोन्याची शुद्धता करायलासुद्धा त्याला प्रखर अग्नीतून जावे लागते. दिवाळी हा सण मोठा आहे पण त्यामागची भावना, ते विचार, नात्यातील संबंध, जिव्हाळा, त्या पाच दिवसातील ती पवित्र पूजा, त्यामागचा हेतू, ती दिव्यता, ती परंपरा आपल्या ऋषींनी आपल्याला समजावली व आपल्या पूर्वजांनी ती टिकवून ठेवली.

एक काल्पनिक गोष्ट आहे, सूर्य संपावर जायचे म्हणतो तेव्हा त्याचे काम करायला कोणीच तयार होत नाही. तेव्हा एक पणती पुढे येते व सूर्याला सांगते, "हा अंधःकार दूर करण्याचे काम मी करीन.

तू दिवसा ये व रात्री मी उजेड देईन!" मग आम्ही आकाशकंदील लावून दीपोत्सव साजरा करू लागलो. विद्युत रोषणाईपेक्षा पणतीतल्या दिव्यांचा झगमगाट आल्हाददायक वाटतो व मन वेधून घेतो. पणती असा संदेश देते की "जोवर माझ्यात तेल आहे, तोवर मी माझे कर्तव्य करीन. तेल संपले की मी अस्त पावणार, तेलामुळे माझे अस्तित्व आहे. तेल म्हणते की "कुंभारदादाची कला किती महान आहे ज्यात ज्यात मला सामावून जातात येते आणि वातीला आधार देता येतो. कुंभारदादाने पणती, घडा, तयार करण्यासाठी किती कष्ट घेतले असतील? तेव्हा मी घडवला गेलो." एक कवी म्हणतो, "फिरत्या चाकावरती देशी मातीला आकार, विड्वला तू वेडा कुंभार!" खूप अर्थ भरला आहे या गीतात! ही माती मला हेपण शिकवते की "तू सुद्धा मातीच्या गोळ्याप्रमाणे होतास, परमेश्वराने तुला घडविले व या जगात आल्यावर तुला कुणी कुणी संस्कार दिले, ते स्मरणात ठेव व कृतज्ञ राहा. कृतघ्न होऊ नको." घडा म्हणतो, "माझे आयुष्य किती ते मला माहित नाही, पण मी घराघरात जातो, लोकांची तहान भागवतो. माझे दैव कसे आहे बघा! माझी जागा फ्रीजने घेतली, पणतीची जागा विद्युतदिव्याने घेतली. तरी मी नाराज नाही, दैवाला दोष देत नाही. वर्षातून एकदा तरी लोक माझी आठवण काढतात व पाच तरी पणत्या घेऊन पूजा करतात." मातीची पणती हे पण सांगते, "तुझा देह नश्वर झाल्यावर मातीतच मिसळणार आहे." दिवाळीत प्रथम कराष्टमी म्हणजे मातीच्या करांची (लोटा) पूजा करून सुरवात करतात.

पूर्वी दिवाळी आली की मातीची घरे लिंपली जायची, रोज अंगणात शेणाचा सडा पडायचा आणि त्यावर रांगोळी काढायच्या स्पर्धा व्हायच्या. मुले आकाशकंदील घरी तयार करायची, तर लहान मुली घरवंडा तयार करून दुपारच्या वेळी त्यात भातुकली खेळायच्या. पहाटे रेडिओवर भक्तिगीते ऐकायचो, सुवासिक तेल व उटणे लावून अभ्यंगस्नान करायचो. नवे कपडे दिवाळी सणालाच मिळायचे. रात्री फटाके उडवायचो, पोस्ट कार्डवर शुभेच्छा लिहून पाठवायचो. अशा अनेक गोष्टींनी दिवाळी उत्साहात साजरी व्हायची. या सणाला गरिबांकडेसुद्धा गोडाधोडाचे जेवण असायचे. सणाला नवे कापड आणून कुटुंबासहित आनंद साजरा

करायचे. पूर्वी आजोळी दिवाळी साजरी व्हायची. चुलतभाऊ, आतेभाऊ, मावसभाऊ, नातू-पणतू, सासुरवाशीणी यायच्या. नातवंडांना एकेक महिना आजोळी राहायला मिळायचे. सगळ्यांचा सहवास, संस्कार, प्रेम मिळायचे. मोठा सण म्हणून मुली माहेरी जास्त दिवस राहायच्या. पाखरांप्रमाणे मनमोकळे आनंद लुटायच्या. मुलगी हीच घराची खरी लक्ष्मी असते. संसार व माहेर ही दोन्ही पारडी ती कुशलतेने सांभाळते व कुणाचे मन दुखवत नाही.

असा हा सण -वसुबारस ते भाऊबीज- पाच दिवसांचा असून प्रत्येक दिवसाचा महान संदेश त्यात आहे. त्यात महान अर्थ भरला आहे. भारतीय संस्कृतीने ते टिकवून ठेवले आहे व या सणांचा हेतू पुढच्या पिढीला आपण नक्की सांगू शकतो. इतका मोठा सण, मग गोड, तिखट पकवाने आलीच. म्हणून लाडू, शंकरपाळे, अनारसे, चकली, शेव, सांजच्या, ही यादीच तयार झाली व हे टिकणारे पदार्थ आहेत. शिवाय गृहिणीलापण ते करण्यात आनंद वाटतो. त्यांच्यात जणू स्पर्धाच चालू असते ते करण्यासाठी!

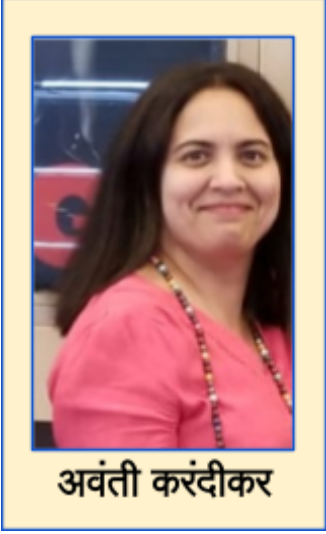
हे संस्कार, हे विचार देण्यासाठी संत येतात, आम्हाला उठवतात. त्यांच्या अचानक येण्याने घरात पवित्रता येते. त्यांचा पदस्पर्श घराला होतो व 'अतिथी देवो भाव!' म्हणून त्यांची पूजा होते. घरात पवित्र, मंगलमय, व आनंदी वातावरण तयार होते. जातांना त्यांचा आशीर्वाद मिळतो. तोच आमचा दिवाळी दसरा असतो! म्हणून आमच्या संस्कृतीने संतांना 'आई' अशी हाक मारली. ज्ञानोबा माउली, विठ्ठल माउली म्हणतात ती परंपरा भारतातच पाहायला व ऐकायला मिळते. संतांनी आमच्यावर आईच्या मायेने प्रेम केले, अंधःकारातून उजेडाकडे नेले, ज्ञानाचा दिवा पेटवला. आम्हीपण हृदयातला एक तरी दिवा पेटवू व संतचरणी माथा ठेवू तीच आमची दिवाळी आहे. या संतांचे आशीर्वाद असेच या भारतभूमीवर राहोत व सान्या जगाला भारतदेश मार्गदर्शन करो! एकेक हिरा, मोती, रत्न या मातीत जन्मले आहे, सापडले आहे; या मातीने घडविले आहे. या खाणीतून कितीतरी रत्ने बाहेर आली आहेत. म्हणूनच एक कवी म्हणतो:

भारतमाता आमुची, लावण्याची खाण, रे लावण्याची खाण!

लावू पणाला प्राण, आम्ही लावू पणाला प्राण!!

पौराणिक कथा : भाग १ – पुराणांची माहिती

भारतीय प्राचीन साहित्यामध्ये वेद, उपनिषदे आणि पुराणे ह्यांचे अनन्यसाधारण महत्त्व आहे. ते कळण्यासाठी आपल्याला 'श्रुती' आणि 'स्मृती' म्हणजे काय हे समजून घ्यावे लागेल. परंपरेनुसार अनंत काळापासून ऐकण्याचे व सूचित करण्याचे साधन म्हणजे 'श्रुती' तर साहित्यिकांनी लिहिलेले किंवा आठवून लिहिलेले ते 'स्मृती'. श्रुतीची उदाहरणे म्हणजे ऋग्वेद, अथर्ववेद, सामवेद, आणि यजुर्वेद हे चार वेद. प्रत्येक वेदाचे चार संहितेत उपविभाजन होते १. संहिता (मंत्र) २. आरण्यक (यज्ञ व अन्य विधींची संहिता) ३. ब्राह्मण (यज्ञ व अन्य विधींवर केलेले भाष्य) आणि ४. उपनिषद (अध्यात्मिक तत्वज्ञान सांगणारी संहिता).

स्मृतीची उदाहरणे म्हणजे इतिहास, धर्मशास्त्र, उपवेद व पुराणे. रामायण, महाभारत, भगवद्गीता इतिहास वर्गात मोडतात. मनुस्मृती, विष्णुस्मृती, नारदस्मृती ह्या धर्मशास्त्रांमध्ये मोडतात. आयुर्वेद, धनुर्वेद, अर्थशास्त्र, स्थापत्यशास्त्र उपवेदांमध्ये मोडतात.

आता पुराणांकडे वळूया. पुराण म्हणजे प्राचीन, जुने. विश्वाची उत्पत्ती, तिचा निर्माता, तिचा तारणकर्ता आणि तिच्या नाशकर्त्याचे वर्णन; त्या अनुषंगाने येणाऱ्या कथा, उपकथा, मानवी जीवनाचा उत्कर्ष व अधोगती ह्यांनी अधोरेखित केलेल्या कथांनी ही पुराणे समृद्ध झाली आहेत.

भारतीय पुराण साहित्यामध्ये एकूण १८ पुराणे आहेत. त्या १८ पुराणांची नावे : १. ब्रह्म २. पद्म ३. शिव ४. विष्णू ५. भागवत ६. नारद ७. मार्कंडेय ८. अग्नि ९. भविष्य १०. ब्रह्मवैवर्त ११. लिंग १२. वराह १३. स्कंद १४. वामन १५. कूर्म १६. मस्त्य १७. गरुड आणि १८. ब्रह्मांड. पुराणे कुणी लिहिली ह्या माहितीत तफावत आढळते. काही ठिकाणी श्री वेदव्यास तर काही ठिकाणी व्यासांचे शिष्य लोमहर्षण ऋषी व त्यांच्या शिष्यांनी पुराणे लिहिल्याचे उल्लेख आढळतात. मूळ पुराणे संस्कृतमध्ये लिहिली गेली. त्यांचा अनुवाद प्राकृत, मराठी, हिंदी, तमिळ, बंगाली व इतर अनेक भारतीय आणि अभारतीय भाषांमध्ये झाला.

बहुतेक पुराणे पूर्व व उत्तर अशा दोन भागांमध्ये विभागलेली आहेत (अपवाद गरुडपुराण व भविष्यपुराण. ही पुराणे अनुक्रमे तीन व चार भागांमध्ये विभागलेली आहेत.) पूर्व आणि उत्तर भागांची उपविभागणी खंड आणि उपखंडांमध्ये होते. सगळी पुराणे ही ढोबळमानाने २५०० ते १००,००० श्लोक व लघुकथास्वरूपात लिहिलेली आहेत. बऱ्याच संदर्भांमध्ये ह्याबद्दल तफावत आढळते. काही संदर्भांमध्ये सर्वात मोठे पुराण आणि सर्वात छोटे पुराण कोणते ह्याबाबतही तफावत आढळते. काही ठिकाणी शिवपुराण

(१००,००० श्लोक) हे मोठे तर काही ठिकाणी स्कंदपुराण (८१००० श्लोक) हे मोठे असे उल्लेख आढळतात. तर सर्वात लहान पुराण म्हणजे मार्कंडेयपुराण असे संदर्भ सापडतात. प्रत्येक पुराणामध्ये आपल्या इष्ट देवतेप्रमाणे (विष्णू, शिव, कृष्ण) अनेक कथा, संदर्भ, माहिती, उदाहरणार्थ, विश्वनिर्मिती, भौगोलिक रचना, वंशशास्त्र इत्यादींची पुनरावृत्ती झालेली दिसून येते. बहुतांश पुराणांमध्ये कमीअधिक प्रमाणात रामायण (त्रेता युग) आणि महाभारतातील (द्वापार युग) कथा, उपकथा किंवा त्यातील पात्रांचा उल्लेख आढळतो.

ब्रह्मपुराण हे पहिले महापुराण मानतात. त्याला आदिपुराण असेही म्हणतात. ब्रह्मपुराणामध्ये विश्वाची उत्पत्ती व रचना, देवांचे वंशशास्त्र, भौगोलिक रचना, ऋतुबदल इत्यादी माहिती आहे.

पद्मपुराणाला सत्त्वपुराण असेही म्हणतात. पद्मपुराणामध्ये विश्वाची उत्पत्ती व रचना, देवांचे वंश, योग, द्वैत-अद्वैत, आत्मा, मोक्ष ह्यांच्याबद्दल चर्चा व त्या अनुषंगाने येणाऱ्या रामायणातील कथा व विष्णूच्या कथांचे सादरीकरण आहे.

शिवपुराणामध्ये शिवस्तुती, योग, तीर्थ, भक्ती इत्यादी माहिती आढळते. विष्णूपुराणामध्ये विष्णुस्तुती, विश्वाची उत्पत्ती, वर्णशास्त्र, ब्रह्मचर्य, गृहस्थाश्रम, वानप्रस्थाश्रम आणि संन्यासाश्रमाचे वर्णन आहे.

भागवत आणि नारद पुराणांमध्ये विष्णूचे अवतार, वैष्णव विचारसरणी, धर्म, अर्थ, काम व मोक्ष ह्या संकल्पना मांडल्या आहेत.

मार्कंडेयपुराणामध्ये प्रामुख्याने मार्कंडेय ऋषी व त्यांचा शिष्य जैमिनी ह्यांच्यामधील संवाद आहे. ह्या संवादातून मार्कंडेय ऋषी, त्यांनी केलेल्या क्षेत्रप्रवासात अनुभवलेल्या कर्म, धर्म, संसार आणि श्रद्धांचे सिद्धांत जैमिनी वर्णन करतात. देवीमहात्म्याचा पहिला उल्लेख ह्या पुराणामध्ये आढळतो.

अग्निपुराणामध्ये रामायण महाभारतातल्या कथा व संदर्भ, वास्तूशास्त्र, आयुर्वेद, शैक्षणिक उन्नती, कृषीक्षेत्र, योग, समाधी, भगवद्गीतेचे सार लिहिले आहे.

भविष्यपुराणामध्ये भविष्य ह्या विषयावरील कथन आहे.

बाल्टिमोर मराठी मंडळ मैत्र

ब्रह्मवैवर्तपुराणामध्ये कृष्ण-राधेच्या कथा, ब्रह्मा, विष्णू, शिव आणि गणेश ह्या देवतांपेक्षा कृष्ण हीच सर्वोच्च देवता व वास्तव असे सूचित करण्याच्या कथांचा समावेश आहे. त्याचबरोबर राधा, दुर्गा, लक्ष्मी आणि सरस्वतीच्या कथाही आहेत.

लिंगपुराणामध्ये बऱ्याच प्रमाणात शिवपुराणातील गोष्टींची पुनरावृत्ती, शिवाने केलेल्या असुरमर्दनाच्या कथा व उपकथा, तसेच मानसिक व शारीरिक त्रास, अतिथीसत्काराचे महत्त्व, पंचमहाभूते आणि सृष्टीची उत्पत्तीकथा, शिवभक्ती, योगाभ्यास, ध्यानधारणा, समाधी ह्या विषयावरील कथन दिसते.

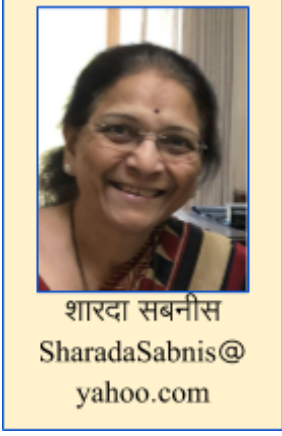
स्कंदपुराणामध्ये स्कंद हा शिवाचा पुत्र मानल्यामुळे त्याने वर्णन केलेल्या शिव-पार्वतीच्या कथा व भक्तिगाथा आहेत.

वराह, वामन, मत्स्य आणि कूर्म ह्या पुराणांमध्ये विष्णूच्या ह्या चारही अवतारातील कथा आणि उपकथा आहेत. ब्रह्मांडपुराणामध्ये धर्म, योग, संस्कार व अध्यात्म रामायणाचा उल्लेख केलेला आहे.

गरुडपुराणामध्ये सृष्टीची उत्पत्ती, ध्रुवचरित्र, ग्रह व देवता उपासना, भक्ती, ज्ञान, वैराग्य, 'जन्म-मृत्यू-जन्म' साखळी व सदाचार ह्यांचे महत्त्व सांगणाऱ्या कथा, विष्णू आणि लक्ष्मीचे विविध अवतार, शेष व रुद्राचे अवतार व श्रीकृष्णाच्या विवाहकथांचा समावेश दिसतो.

लहानपणी आपण आपल्या आजी-आजोबांकडून अनेक पौराणिक कथा ऐकत असू. ह्या कथा अनेकदा लहान मुलांच्या गोष्टी म्हणून आपल्याला सांगितल्या जात आणि बहुतेक वेळा त्या शंकर, विष्णू, राम आणि कृष्णाच्याच असत. ह्या सर्व पौराणिक कथा वरील उल्लेख केलेल्या ह्या पुराणांमधूनच आलेल्या आहेत व त्या पिढ्यानपिढ्या अगदी अलीकडे घराघरातून ऐकल्याचे आठवते. काळ जसा बदलतो तश्या गोष्टी आणि गोष्टींचे माध्यमही बदलते. त्यामुळे साहजिकच जुन्या गोष्टी मागे पडतात. जुन्या गोष्टींना उजाळा मिळावा आणि आपल्या बालगोपाळांनाही ह्या गोष्टींचा आनंद घेता यावा म्हणून पौराणिक कथा क्रमशः प्रकाशित करण्याचा मानस आहे. त्याच सत्रातील पहिल्या भागात पुराणांची माहिती प्रकाशित केली आहे. दुसऱ्या भागापासून कथांची सुरुवात होईल, त्यात अष्टवसूंची कथा ऐकूया.

टीप :- हा लेख आंतरजालावरील असंख्य दुवे, जुनी पुस्तके, भारतीय यू.पी.एस.सी. परीक्षेच्या अभ्यासक्रमातील हाती लागलेली काही माहिती व सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे माझ्या आजीने लहानपणी सांगितलेल्या काही कथांचा आधार घेऊन लिहिलेला आहे, तरी त्यात त्रुटी असण्याची शक्यता नाकारता येत नाही.

मुंबईची रिक्शा-टॅक्सी - एक अनुभव

रिक्शा ही मुंबईच्या उपनगरांची गरज आहे. त्यांना परवाने कसे मिळतात, वार्षिक किती रिक्षाना कायद्यानुसार परवाने दिले जातात, का दिले जातात, एवढ्या परवान्यांची गरज आहे का? इत्यादी प्रश्न ह्या लेखाच्या मर्यादेबाहेर आहेत. २००८ च्या मोजणीप्रमाणे मुंबई महानगरपालिका विभागामध्ये (MMR) २४६,४५८ काळ्या-पिवळ्या मीटर असलेल्या रिक्शा धावतात. तसेच साधारण ५८,००० काळ्या-पिवळ्या टॅक्सी आहेत. (संदर्भ: Public transport in Mumbai, From Wikipedia)

आम्ही मुंबईत साधारण पाच महिने असतो तेव्हा पवईला राहतो. तिथे 'काली-पिली' टॅक्सी क्वचितच दिसते. ओला-उबरसारख्या टॅक्सी मिळतात, परंतु रिक्शा हे मुंबईच्या उपनगरात सार्वजनिक जनतेचे वाहन आहे. रिक्शा पकडणे हा एक अनुभव आणि कलाही आहे. प्रथम रस्त्याच्या ज्या दिशेला प्रवास असेल त्या बाजूला उभे राहायचे आणि रिक्शा थांबविण्यासाठी हात कायम हलवीत रहायचे. यामागचे कारण असे की येणारी रिक्शा भरलेली किंवा रिकामी आहे हे कळण्यास मार्ग नसतो, आणि रिक्शा चालकांची अरेरावी तर विचारू नका. चुकून जर रिक्शा थांबली तर चालकांकडून दिवसाच्या वेळेनुसार "जेवायची वेळ झाली", "नाही जाणार", "पेट्रोल घालायचे आहे", "घरी चाललो" अशी उद्धट उत्तरे मिळतात. काही तर न बघितल्यासारखे करून न थांबता निघून जातात. सर्वसाधारणपणे मराठी रिक्शाचालकांची आणि त्यातल्या त्यात विलेपार्ल्यातील मराठी चालकांची गुर्मी तर विचारू नका. जसे काही आमच्यावर उपकारच करत आहेत असे त्यांना वाटते. त्यामानाने बिन-मराठी चालक नम्र आणि मदत करणारे असतात. त्यांना मुंबईत टिकून रहायचे असते ना! असो.

मी रिक्शात बसले की चालकाशी हिंदीत गप्पा मारायला सुरवात करते. मराठी येते का विचारते. बहुदा मराठी समजते पण बोलता येत नाही असे उत्तर मिळते. क्वचित मराठी बोलणारे भेटतात. गप्पांची सुरवात तुमची ही रिक्शा कुठली? तुम्ही कोठे रहाता? स्वतःची आहे का? अशा प्रश्नांनी होते. हळूहळू चालक माणसाळतो आणि गप्पा करायला लागतो. मग मी त्याला त्याच्या कुटुंबाबद्दल विचारते. मुले किती? काय शिकतात/करतात असे विचारले की तो खुलतो आणि मोकळेपणे बोलू लागतो. त्यांच्या अश्या गप्पांतून त्यांचे दुःख, काळजी, गरज यांची झलक पहायला मिळते. अश्याच काही गप्पा.

"मॅडम काय सांगू तुम्हाला? माझा फर्निचरचा बिसनेस आहे. शिवाय मी रिक्शा चालवतो. मला दोन मुलगे. धाकटा नीट वागतो आणि फर्निचरच्या कामात लक्ष घालतो, पण मोठयाचे काही सांगू नका! अहो नुसता बेवडा आहे. दारू प्यायला की रात्री धुमाकूळ घालतो. कधी गांजाही पितो आणि मग तर विचारूच नका. वयाने मोठा तेव्हा हातही उगारता येत नाही. आपलेच मूल म्हणून घराबाहेरही काढता येत नाही. ती दारू सोडविण्याची केंद्र असतात ना तिथेही त्याला सुधारण्यासाठी नेले होते. उपचारानंतर थोडावेळ सर्व ठीक, पण मग येरे माझ्या मागल्या. घरात सर्वांना त्रास. काय करू समजत नाही. माझा मित्र म्हणाला पोलिसात तक्रार कर. आता

बाल्टिमोर मराठी मंडळ मैत्र

तेच करावे असे वाटते. त्यांनी दिलेल्या दमामुळे काही सुधारणा झाली तर देवाची कृपा, मॅडम तुम्हाला काय वाटते?" ऐकून मी सुन्न झाले. मी त्याला काय सांगणार? त्याच्या ह्या प्रश्नाने मला खरेच कोड्यात टाकले.

दुसरा रिक्शाचालक लोकांच्या स्वच्छतेच्या वाईट सवयींबद्दल बोलत होता. आमची रिक्शा ट्रॉफिक लाईटला थांबली होती. तिथे शेजारी दुसरी रिक्शा येऊन थांबली. त्यातील ड्राइवर पचकन थुंकला. झाले, आमच्या चालकाच्या कपाळावर आठ्या! "बाई एकदा काय झाले, असाच एक चालक थुंकला आणि त्याच्या थुंकीची पिंग माझ्या रिक्शेच्या चाकावर पडली. माझे डोके फिरले. मी उतरून त्याला बखोटीला धरून पुसायला लावले. बाई, आता तो थुंकण्याआधी दहादा विचार करेल." मला 'लगे रहो मुन्नाभाई' सिनेमातील दृश्याची आठवण झाली. वाटले असो, सिनेमाचा काहीतरी चांगला परिणाम झाला.

एकदा एका ओला टॅक्सीने घरी चालले होते. ड्राइव्हरशी गप्पा मारताना लक्षात आले की तो उत्तम इंग्लिश शब्द वापरून बोलत होता. त्याला त्याबद्दल विचारले तेव्हा म्हणाला, "मॅडम मी डिग्रीधारक आहे. सात वर्षे Reliance कंपनीत अनेक कॉलसेंटरचा in-charge होतो. आम्ही मुसलमान आहोत आणि भिवंडीला राहतो. बाबांचा कापड बनविण्याचा धंदा आहे. मी त्यांना मदत करतो आणि टॅक्सीपण चालवतो. वाटले होते की मोदी सरकार स्थानिक बिसनेस वाढविण्यात मदत करतील. पण त्यांचा कल दुसऱ्या देशातून बिसनेस इथे आणून आम्हाला नोकऱ्या देण्याकडे आहे! आम्ही काय म्हणून या परदेशीयांची चाकरी करायची? ब्रिटिशांनी हेच तर केले! जर आम्ही भारतीय स्वतः बिसनेस करू शकतो तर बाहेरच्यांची काय गरज?" मला त्याचे विचार आवडले. थोड्या शांततेनंतर मी माझ्या फोनवर राशीद खानची गाणी लावली. मी त्याला राशीद खान कोण आणि हिंदुस्थानी शास्त्रीय संगीत इत्यादींबद्दल थोडक्यात जुजबी माहिती सांगितली. ती ऐकून तो म्हणाला, "मॅडम, रोज पॅसेंजर आमच्या ऑडिओ-व्हिडिओ वर तीच तीच फिल्मी आणि पाश्चात्य गाणी लावून वीट आणतो. मी ती ऐकतच नाही. आज जरा वेगळे ऐकून बरे वाटले. तुम्ही असे समजावून सांगितले म्हणून मला कळले, नाहीतर आवड कशी उत्पन्न होणार? आता मी ऐकत जाईन." तेव्हाच्यात घर आले. उतरताना मनात विचार आला, चला थोडी का होईना संगीताची सेवा झाली!

आणखी एक रिक्शाचालक उत्तर प्रदेशातला होता. एकदम भाविक. त्याला धर्माबद्दल बोलायचे होते. "बायजी, ये धरम के नामपे गुंडागिरी क्यूँ करते है? हम सब बहोत सालोंसे भाइचारेसे रह रहे है, मगर आजकाल जो नेता देखो वो धरम या जाती का इस्तेमाल करके लोगोंको भडकाते है. उन्हे वोट चाहिये ना? मगर अब लोग समझ गये है. क्योंकि इसमे आम आदमीकाही नुकसान है. बेचारी आम जनता फोकटमे मारी जाती है. ये नेता वोही अंग्रेजवाला divide and rule का फंडा चला रहे है. हम लोग कब सुधरेंगे?" ह्या त्याच्या तत्त्वज्ञानाने भरलेल्या वक्तव्याने मला भरून आले.

मला भेटलेले रिक्शाचालक बहुदा बिगर मराठीच असत. एकदा एक मराठी चालक भेटला. तो लातूरचा होता. आमच्या बिल्डिंगच्या मागे असलेल्या झोपडपट्टीत तो राहतो. त्याला कै. विलासराव देशमुखांबद्दल फार आदर. त्याच्याच शब्दात सांगायचे म्हणजे; "बाई

त्यांनी आमच्यासाठी खूप केले. लातूर आणि आसपास लोकांना घरे बांधून दिली. विकास केला. त्यांच्या टॅक्सीच्या बिसिनेस मध्ये दोन लाख लोक कामाला होते. त्यांनी आपला फायदा तर केलाच पण दोन लाख लोकांना कामही दिले." एखाद्या मंत्र्याबद्दल काहीतरी सकारात्मक ऐकून बरे वाटले. "अहो ह्या ओला, ऊबरचे मालकही ह्याच पंक्तीतले. इथे लागेबांधे असल्याशिवाय काम होत नाही. महानगरपालिकेत नोकरी मिळवायला एक लाख रुपये, आणि पोलिसात नोकरीसाठी दोन लाख मोजावे लागतात. मोक्याच्या जागी पोलिसाची पोस्टिंग हवी असल्यास ती दक्षिणा आणखी. ह्या जीएसटी टॅक्समुळे आम्हा भाडेकरू रिक्षावाल्यांचे हाल झाले आहेत. स्वतःची रिक्षा असली तर फायद्याचे पडते पण आमच्यासारख्याने इतके पैसे आणायचे कोठून?" खरेच होते त्याचे.

असे अनेक किस्से मला दरवेळी ऐकायला मिळतात. शेवटी माणूस तो माणूसच! त्याला गरजा आहेत, दुःख आहे, राग आहे, सहानुभूती आहे आणि जगण्याची ईर्ष्यापण आहे. तो आपल्या घरासाठी राबत असतो. आहे त्यापेक्षा जास्त मिळविण्याच्या प्रयत्नात असतो पण आहे त्यातही आनंदी राहतो. मुंबईच्या 'धावेल त्याचा फायदा आणि करेल त्याचा कायदा' या चक्रात फिरत असतो. पण हा मुंबईकर नेहमी हसत असतो, संकटाच्या वेळी धावून जातो आणि म्हणूनच आम्ही म्हणतो 'ये है बॉम्बे मेरी जान!

प्रतिबिंब

अरुंधती सरपटवारी

मी माझ्याकडे पाहून हसले, आज असे अचानक घडले
मी माझ्याकडे पाहून हसले
आयुष्याच्या अनेक वळणात कुठेतरी मी हरवले
मुलगी होते, पत्नी झाले, देशांतरही घडले
"अग", "आई" या नादांनी सुखावले
सुखदुःखाच्या लाटांनी पायाला भिजवले
पाहता पाहता वळण संपले
जीवनातल्या आठवणींचे मोठे भांडारचं गवसले
काय किती मी घेवू, काय किती मी घेवू
या विचारातच मी गुंगले
माझ्या तिन्ही मुलांत मला माझेच प्रतिबिंब दिसले
मी माझ्याकडे पाहून हसले, आज असे अचानक घडले
मी माझ्याकडे पाहून हसले

झटापट ते झटपट

फार फार म्हणजे सात वर्षांपूर्वीची गोष्ट. दिवाळीत लाडू करायला जमले नव्हते, म्हणून थॅक्सगिव्हिंगच्या सुट्टीत बेसनाचे लाडू करण्याची दुर्बुद्धी मला सुचली. कढईत दोन कप बेसन थोड्या तुपावर भाजायला घेतले. कढई चटकन तापावी म्हणून आंच वाढवली आणि तिथेच लाडू फसण्याची नांदी झाली. बेसन जळण्याचा वास आला आणि घाईत आंच कमी केली. शक्य झाले तेवढे जळके बेसन काढून टाकले आणि अगदी मंद आंचेवर बेसन ढवळत राहिले. हा दुखून आला तरी बेसन भाजल्याचा खमंग वास काही येईना. नेटाने ढवळाढवळ सुरुच ठेवली. शेवटी उजव्या हाताने असहकार पुकारल्यावर थांबले.

बेसन थोडे गार झाल्यावर मापात साखर घातली आणि थोडे मिश्रण तोंडात टाकले. बेसन अजूनही कच्चे होते. आता तर साखर घालून झालेली असल्यामुळे पुन्हा भाजणेही शक्य नव्हते. मोठीच पंचाईत झाली. हे प्रकरण लाडू म्हणून खपणे अवघडच होते. आता ह्याचे काय करावे?

एका सुगरण मैत्रिणीला शरण गेले. मला ह्या बेसनप्रकरणातून तूच तारू शकतेस असे म्हणत खुशामतीने तिला प्रसन्न करून वर मागून घेतला. तिनेही सढळ हाताने प्रसन्न होत मला नानकटाईचे व्रत सांगितले. नानकटाईची तिची हातखंडा पाककृती तिने मला पुरवली. बेसन, साखर आणि तूप हे जिन्नस माझ्या फसलेल्या लाडूमिश्रणात होतेच. आता त्यातच थोडा रवा आणि मैदा घातला की नानकटाईसाठी लागणाऱ्या जिन्नसांची पूर्तता होणार होती. पण जिन्नसांचे प्रमाण पाहते तर काय! पाव कप बेसनासाठी तेवढाच रवा आणि तिप्पट की चौपट मैदा घ्यायचा होता. मी तर इथे दोन कप बेसन फसवून बसले होते. त्यात आणखी दोन कप रवा आणि सहा-आठ कप मैदा घालून केलेली केलेली नानकटाई संपवण्यासाठी मला गावजेवण घालावे लागले असते. शिवाजी महाराजांनी आग्याहून सुटका करून घेताना वापरलेल्या मिठायांच्या पेटाऱ्यांमध्ये मी नानकटाई भरत असल्याचे चित्र माझ्या

डोळ्यांपुढे तरळून गेले. पण ठरवले की आता माघार नाही! आधी लगीन बेसनाचे! हर हर महादेव!

नानकटाईचे व्रत मी घेतले. उतणार नाही, मातणार नाही, घेतले बेसन टाकणार नाही म्हणत व्रताच्या तयारीला लागले. सुगरण मैत्रिणीच्या घरी नानकटाईचा भरपूर प्रसाद पाठवून व्रताचे उद्यापन करण्याचा संकल्प सोडला आणि एप्रन कसून कामाला लागले. फसलेल्या लाडूमिश्रणात रवा, मैदा, साखर, तूप आणि वेलचीपूड ओतली आणि तो अवाढव्य कारभार ढवळायला अवाढव्य प्रमाणात

भांडी वापरावी लागली. पीठ भिजवून झाले, ओव्हनही तापला. कुकी ट्रेवर सुबक नानकटाया ओळीत बसत्या झाल्या. त्यांच्यावर

सुरीने तीन आडव्या आणि तीन उभ्या रेषांची नक्षी काढली आणि ट्रे भर्जनीत ढकलले. घरात असलेले दोन ट्रे आलटून पालटून वापरत त्यांना अनेक ओव्हनवाच्या घडवल्या. शेवटी एकदाची ट्रेची ढकलाढकली संपली. ओट्यावर नानकटायांची अवाढव्य रास थंडावत असताना मी स्वतःलाच एका नानकटाईचा नैवेद्य दाखवला.

नानकटाईचा तो सुमधुर तुकडा माझ्या तोंडात विरघळला आणि मी सुगरण मैत्रिणीला मनोमन नमस्कार केला. नानकटाई अप्रतिम चवीची झाली होती. ओट्यावर एकीकडे नानकटायांचा डोंगर आणि दुसरीकडे सिंकमध्ये भांड्यांचा पर्वत तयार झालेला असला तरी घेतला वसा पूर्ण केल्याच्या समाधानात मी आणखी दोन कटाया गडम केल्या. सुगरण मैत्रिणीला फोन करून तिचे आभार मानले आणि प्रसाद दुसऱ्या दिवशी पोहोचता होईल अशी हमी तिला देऊन मी भांड्यांचा पर्वत घासायला घेतला. त्यावर्षी दोन्ही मुलांच्या शाळा-शिक्षकांना, पोस्टमनला, शेजाऱ्यांना वगैरे नाताळची भेट म्हणून घरगुती नानकटायांचा पुडाच मिळाला हे वेगळे सांगायला नकोच!

ह्या 'नानकटाई आली पण लाडू गेला' प्रकरणानंतर मी बेसनाच्या लाडवांचे नाव काढले नाही आणि नानकटाईही पुन्हा कधी केली नाही. बेसन वापरले ते वडे, भजी, पिठले वगैरेसाठीच. ह्यावर्षी मात्र फेसबुकावरच्या एका समूहात हात न दुखवता होणारी बेसन

लाडवांची झटपट मायक्रोवेव्ह कृती पाहिली आणि अनेक वर्षांनी दिवाळीत बेसनाचे लाडू करण्याचे धाडस केले. ह्यावेळी ते उत्तम जमलेही.

जिन्नस-

बेसन - दीड कप

तूप - अर्धा कप

पिठीसाखर - १ कप (गोडाच्या आवडीनुसार कमी-जास्त प्रमाणात घ्या)

वेलचीपूड - १ टीस्पू

बेदाणे/काजू - ऐच्छिक

कृती - मोठ्या मायक्रोवेव्हयोग्य भांड्यात तूप घालून ते वितळण्यासाठी मायक्रोवेव्ह

ओव्हनात अर्धा-पाऊण मिनिट गरम करा. तूप वितळले की त्यात बेसन घालून ते नीट ढवळून मायक्रोवेव्ह ओव्हनात एक मिनिट भाजा. पुन्हा व्यवस्थित ढवळून एक मिनिट भाजा. असे दोन-तीन वेळा केले की ढवळताना भांड्याच्या बुडाशी बेसन तपकिरी होऊ लागल्याचे दिसेल. आता बेसन भाजल्याचा खमंग वास येईपर्यंत प्रत्येक वेळी व्यवस्थित ढवळून मिश्रण अर्ध्या-अर्ध्या मिनिटांसाठी मायक्रोवेव्ह ओव्हनात भाजा. जास्त वेळासाठी ठेऊन मिश्रण जळू देऊ नका. भाजलेले मिश्रण थंड झाल्यावर मिश्रणात पिठीसाखर आणि वेलचीपूड घालून व्यवस्थित मिसळून घ्या आणि लाडू वळा. लाडू नीट वळले जात नसतील तर थोडे तूप वितळवून त्यात मिसळा. आवडत असल्यास वर बेदाणा वा काजू टोचा.

दिवाळीचे लाडू

दिवाळी म्हटली की फराळ आलाच. दिवाळी लाडवांशिवाय पूर्णच होऊ शकत नाही. मी दरवर्षी बेसनाचे लाडू करते. म्हटलं तर सोपे, म्हटलं तर तारेवरची कसरत. ह्या वर्षीचे वैशिष्ट्य म्हणजे मी दिवाळीआधी १५ दिवसांपासून व्हीगन झाले. आरोग्य, पर्यावरण जपणे ही त्यामागची कारणे. असो. तर आता आली का पंचाईत! लाडू, करंजी इत्यादी ठेवणीतले पदार्थ तूप आणि दुधाशिवाय पूर्णच होत नाहीत. मग मी विचार केला व्हीगन लोणी (vegan butter) वापरले तर कोणाला कळणार आहे? पण माझ्या घरच्यांनी (त्यात माझा नवरा सगळ्यात पुढे!) हा बेत उधळून लावला. मी ठरवले की दरवर्षीप्रमाणे साजूक तुपातले बेसनलाडूच करायचे, पण मी ते चाखणार नाही!

'यूट्यूब' ही माझी गुरु आहे. मग मी 'ऑन-डिमांड' गुरूंचा सल्ला घेतला (म्हणजे व्हिडीओ पहिला) आणि सुरुवात केली.

- ३.५ कप बेसन
- १.५ कप तूप
- १.५ कप साखर
- स्वादानुसार वेलचीपूड, काजू काप, बेदाणे

पहिले बेसन भाजायला घेतले, तेव्हा संयमाची परीक्षा सुरु झाली. 'गुरु' म्हणाले की तांबूस रंग येईपर्यंत भाजा, पण तांबूस रंग यायला तयार नव्हता. सासूबाई बाजूला उभे राहून देखरेख करत होत्या, त्यामुळे गॅस मोठा करता येईना, आणि मी व्हीगन झाल्यामुळे मला चाखून बघता येईना! मग हुकुमाचा एका काढला, नवरा आला मदतीला! चांगले पाऊण तास ढवळल्यावर तांबूस रंग दिसायला लागला. मग सासूबाईंनी त्यांचा खास ठेवणीतला जिन्नस सांगितला – तो म्हणजे दूध. मग त्यात पाव कप दूध घालून गॅस बंद केला (दुधामुळे मिश्रण रवाळ होते), व मिश्रण थंड करायला ठेवले.

हे सगळे करत असताना एक छोटा जीव आनंदाने उड्या मारायला लागला होता – ती म्हणजे आमची पाळीव कुत्री 'बर्फी'! तिला तुपाचा वास आला होता. ती मग लाडवांच्या आसपास घोटाळायला लागली होती.

थंड झाल्यावर त्यात साखर, वेलचीपूड घातली आणि लाडू वळायला घेतले. प्रत्येक लाडवावर काजू आणि बेदाणा लावला. हे करत असताना आमची बर्फी लाडवांकडेच बघत होती. लाडू वळून झाल्यावर देवापुढे ठेवले व त्यातला अर्धा लाडू बर्फीला दिला. तिने चाटून, ताटली लख्ख करून पोचपावती दिली!

बाल्टिमोर मराठी मंडळ
विद्यालय अनुदान आयोग अंतर्गत

बाल्टिमोर मराठी मंडळ मैत्र

पुस्तकांचं गाव

बाळकृष्ण पाडळकर
ट्रॉय, मिशिगन
bmpadalkar@gmail.com

.....पळती झाडे पाहू या !

मामाच्या गावाला जाऊ या !!

या बालगीताच्या ओळी आता बदलाव्या लागतील आणि म्हणावे लागेल,

गोड गोड स्ट्रॉबेरी खाऊ या !

पुस्तकांच्या गावाला जाऊ या !!

त्याला कारणही तसेच झाले आहे. २०१६ मध्ये महाराष्ट्र राज्य विकास संस्थेचे काही अधिकारी इंग्लंडच्या अभ्यास दौऱ्यावर गेले होते. तिथे त्यांना एका अभिनव खेड्याची माहिती मिळाली. त्या

खेड्यात घरोघरी पुस्तकेच पुस्तके होती. दरवर्षी त्या खेड्यात मोठे पुस्तक प्रदर्शन भरविण्याची फार जुनी प्रथा होती. हे प्रदर्शन चांगले दोन-तीन आठवडे चाले. केवळ दुसऱ्या महायुद्धाचेवेळी या पुस्तक प्रदर्शनात खंड पडला असावा. कित्येक वर्षांपासून या खेड्यातले ग्रामस्थ सरस्वतीची आराधना करीत आहेत. वेल्स परगण्यातील 'व्हिलेज ऑफ बुक्स' म्हणून ओळखल्या जाणाऱ्या या खेड्याचे नाव आहे 'हे -ऑन -वाय'.

अधिकार्यांनी या खेड्याविषयी ज्यावेळी ऐकले त्यावेळी ते जगातील एकमेव असे पुस्तकांचे खेडे होते. खेड्यात जागतिक स्तरावरील पुस्तक प्रदर्शन भरविण्याची संकल्पना पसंत पडल्यामुळे अधिकार्यांनी यावर हुकूम काढून, योजना आखून महाराष्ट्रातही पुस्तकांच्या गावाची निर्मिती करण्याचे ठरविले, आणि त्याकरता महाराष्ट्रभर योग्य असे गाव निवडण्याची मोहीम सुरु केली. गठन केलेल्या समितीने

महाबळेश्वरच्या पायथ्याशी वसलेल्या, निसर्गरम्य, स्ट्रॉबेरीच्या उत्पादनात भारतात अग्रेसर असलेल्या लहानशा खेड्याची निवड केली. या खेड्याचे नाव भिलार. पाचगणीपासून अवघे पाच मैलांवर असणारे हे खेडे 'पुस्तकांचं गाव' म्हणून निवडले गेले.

केवळ तीन हजार लोकसंख्या असणाऱ्या, सहाशे उंबरठ्याच्या या खेड्याचा कायापालट व्हायला सुरवात झाली. खेड्यात असलेला शिवाजी महाराज पुतळा परिसर सुशोभित करण्यात आला, दुसरा पाणी भरणाऱ्या महिलेचा पुतळाही साफ करण्यात आला. पुतळ्याभोवती छानशी हिरवळ, फुलांची झाडे नव्याने लावण्यात आली. शासनाचा प्रकल्प असल्यामुळे कामाला वेग आला. भिलारमध्ये 'पुस्तकांचं गाव' प्रकल्प कार्यालय उघडण्यात आले. ग्रामस्थांची उभारी वाखाणण्यासारखी होती. प्रत्येकाने

बाल्टिमोर मराठी मंडळ मैत्र

आपआपली घरे रंगरंगोटी करून सुशोभित केली. उघड्या बोडक्या भिंतींवर शिवाजी महाराज, रामदास स्वामी, संत तुकाराम, संत ज्ञानेश्वर, नामवंत साहित्यिक, यांची चित्रे रंगविण्यात आली. मनाचे श्लोक, प्रज्ञावंत साहित्यिकांची सुभाषिते, ब्रीदवाक्ये, सुबक अक्षरामध्ये लिहिण्यात आली. सार्वजनिक ठिकाणांचाही कायापालट करण्यात आला. साध्या चहाच्या टपरीवर ठेवलेली वर्तमानपत्रे घडी करून टापटिपीत ठेवली गेली. शासन गावाचा चेहरामोहरा बदलण्यात व्यग्र असतांना ग्रामस्थांनी उत्स्फूर्तपणे 'पुस्तकांचं गाव' प्रकल्पात सहभाग नोंदवला. ग्रामस्थांचा सहभाग या प्रकल्पात फार मोठी जमेची बाजू होती.

गावात असलेल्या मोठमोठ्या घरांच्या दर्शनी भागात असणारे जिने, पायऱ्या, खिडक्या विविध रंगात उजळून निघाल्या. गावातल्या एकंदर घरांपैकी पन्नास घरांची ग्रंथालयांसाठी निवड करण्यात आली. या घरात राहणाऱ्या माणसांच्या दैनंदिन दिनचर्येत व्यत्यय न आणता घरातील अतिरिक्त जागेत पुस्तकांची अत्यंत आकर्षक पद्धतीने रचना करण्यात आली. निवडलेल्या घरांत वेगवेगळे साहित्यविषय निवडून त्या त्या विषयांवरील पुस्तके ठेवण्यात आली. मात्र ५०-६० अशा खास पुस्तकांची निवड करण्यात आली की ती पुस्तके प्रत्येक घरात ठेवण्याचा आग्रह प्रकल्प समितीने धरला. महाराष्ट्रातल्या वेगवेगळ्या प्रकाशकांनी नवी कोरी पुस्तके या अभिनव प्रकल्पाला भेट दिली. पन्नास घरांमध्ये पंधरा ते वीस हजार पुस्तकांचे वितरण करण्यात आले. त्यात कवितासंग्रह, कथासंग्रह, कादंबऱ्या, धार्मिक ग्रंथ, बालसाहित्य, स्त्रीसाहित्य, एकांकिका, नाटक, भाषांतरित पुस्तके, संतसाहित्य, शिवकालीन गड व किल्ल्यांविषयीची माहिती असणारी पुस्तके, इ-बुक्स, ऑडिओ बुक्स, वगैरेंचा समावेश करण्यात आला. बालसाहित्य आणि बोलकी पुस्तके, अभिनव पद्धतीने जोड्या लावण्याचे खेळ, संगीत कोडी, यामुळे तर बालगोपाळ या गावात दंगून गेले.

सर्व तयारी झाल्यानंतर या प्रकल्पाचे लोकार्पण करण्यात आले. लोकार्पणाचे वेळी ग्रंथदिंडीचे आयोजन करण्यात आले. अनेक प्रथितयश कवी, लेखक, विचारवंत या सोहळ्याला उपस्थित होते. सामान्य वाचकांना, ग्रामस्थांना त्यांच्यासोबत दिलखुलास गप्पा मारण्याची संधी प्राप्त झाली. साहित्यिकांना आपले मनोगत मांडण्यासाठी आयते व्यासपीठ मिळाले. कित्येक वाचकांनी साहित्यिकांशी तर साहित्यिकांनी वाचकांशी संवाद साधून आपली मने मोकळी करून घेतली.

'पुस्तकांचं गाव' या खेड्यात घोरोघर पाहुण्यांच्या राहण्याची सोय आहे. माफक दरात नाश्ता, चहा, जेवण आणि राहण्याची व्यवस्था कित्येक घरांमधून उपलब्ध आहे. घरात ग्रंथालय असल्यामुळे पर्यटक वाचन, निसर्गविहार, विरंगुळा म्हणून स्ट्रॉबेरीच्या फळांचा आस्वाद आणि निवांतपणा यांचा पुरेपूर आनंद घेताना दिसतात. 'पुस्तकांचं गाव' अस्तित्वात आल्यापासून भिलारमध्ये कायमस्वरूपी कवी कट्टा, अभिवाचन कट्टा सुरू करण्यात आला आहे. भाषणे, व्याख्याने, साहित्यिक चर्चा, साहित्यिकांचा राबता, पुस्तक प्रदर्शन यामुळे 'पुस्तकांचं गाव' नेहमीच व्यग्र असते. तरुणांकरता स्पर्धापरीक्षांची माहिती देणारा, तयारी करून घेणारा एक

विभागही येथे कार्यरत आहे. 'पुस्तकांचं गाव' या प्रकल्पामुळे भिलार आणि आसपासचा परिसर बौद्धिक उन्नती तर साधित आहेच, पण त्याबरोबर येथील ग्रामस्थांना आर्थिक स्थैर्यसुद्धा लाभले आहे.

या गावात कोणत्या घरात कोणत्या विषयांची पुस्तके उपलब्ध आहेत याची ठळक माहिती देणारे मोठमोठे फलक ठिकठिकाणी लावलेले आहेत. असेच फलक पुणे-वाई-महाबळेश्वर आणि सातारा-वाई-महाबळेश्वर या महामार्गावर लावण्यात आले आहेत. वाचन संस्कृती वृद्धिंगत करण्यासाठी भगीरथ प्रयत्न करतांना ग्रामस्थ दिसत आहेत. काही घरांच्या भिंतींवर कुसुमाग्रजांचे विचार लिहिले आहेत. कुसुमाग्रज प्रतिष्ठानाची दोनशे पुस्तकांची पेटी पेन ड्राइव्हर उपलब्ध करून दिली गेली आहे.

'पुस्तकांचं गाव' म्हणून फार थोड्या काळात नावारूपास आलेले भिलार हे गाव आता जगाच्या नकाशात पुस्तकांचे दुसरे गाव म्हणून ओळखले जाऊ लागले आहे. भिलार गावाने देशात इतिहास रचला आहे. महाबळेश्वरला गेलेले पर्यटक कदाचित यापुढे आता असे म्हणतील की "आम्ही पुस्तकांच्या गावाला जाऊन आलो, तसेच महाबळेश्वरला जाऊन आलो."

जवळच असलेल्या लिंगमळा धबधब्यामुळे 'पुस्तकांच्या गावा'चे आकर्षण वाढले आहे यात शंका नाही. सह्याद्रीच्या कुशीत विसावलेल्या निसर्गरम्य आणि आता साहित्यिकांचे आकर्षण ठरलेल्या पुस्तकांच्या गावाला जायला कोणाला आवडणार नाही? मार्च २०२० पासून कोरोनामुळे या गावातील वर्दळ कमी झाली होती. तरीही सगळे नियम पाळून पुस्तकांच्या गावाला किमान दोन हजार पर्यटकांनी या काळात भेट दिली. आता परिस्थिती पूर्वपदावर येत आहे. शाळा महाविद्यालये, ग्रंथालये जरी अद्याप पूर्णपणे उघडली नसली तरी त्यात सकारात्मक वाढ होत आहे. म्हणूनच इथले ग्रामस्थ पर्यटकांना उद्देशून म्हणतात, "यावे पुस्तकांच्या गावा, आमुचा पाहुणचार घ्यावा."

तर मग येत्या उन्हाळ्यात येणार ना आमच्या पुस्तकांच्या गावाला, बाळगोपाळांना घेऊन?

सनी साईड अप

चक्रपाणि चिटणीस

कुपर्टिनो, कॅलिफोर्नियास्थित सॉफ्टवेअर अभियंता, हौशी लेखक, कवी, खवय्या, आठ वर्षांचा बाबा आणि आणखी काही काही. सन २००५ पासून मनोगत, मायबोली, मिसळपाव इ. मराठी संकेतस्थळांवर नियमित वावर आणि लेखन. मनोगत आणि मिसळपावच्या दिवाळी अंकांसाठी लेखन. बरेचसे ब्लॉग आणि 'मैं और मेरी तनहाई' या फेसबुक पेजच्या माध्यमातून वैयक्तिक लेखन. लेखनाव्यतिरिक्त अभिनय, नाट्यसंहिता लेखन आणि नाट्यदिग्दर्शनाची आवड आणि त्याच्याशी संबंधित सॅन फ्रान्सिस्को बे एरियात चालणाऱ्या उलाढालींमध्ये सक्रीय सहभाग. सध्या या सगळ्यांच्या जोडीला संगणकशास्त्रातील डॉक्टरेटसाठी सॅन्टाक्लॅरा विद्यापीठात धडपड चालू.

शनिवार नि रविवार सकाळी कितीही उशीरा उठायचं ठरवलं, तरी शक्य होतंच असं नाही. मुळात, उशीरापर्यंत लोळत पडणे ही शिकरण नि मटार उसळीच्या पुढच्या लेव्हलची चॅन आहे, हे आमच्यासारख्यांना कधी कळणार हा प्रश्नच आहे. बाकी काही असो वा नसो, पोटच्या पोरासाठी नाशत्याला त्याच्या आवडीचं 'सनी साईड अप' आणि 'बेकन बाय द साईड' करणं, हे एकमेव 'मोटिव्हेशन' सकाळी लवकर किंवा 'वेळेवर' उठण्यासाठी पुरेसं असलं पाहिजे, हे आमच्या आईवडिलांनी आमच्यातल्या आईवडिलांना लहानपणापासूनच नीट शिकवून ठेवलंय. पोहे, उपमा, थालीपीठ, सकाळचा चहा, कॉफी, दूध यांच्या जोडीलाच स्वतःचा, नवऱ्याचा, पोरांचा उबा करणाऱ्या, आणि तरीही आठ एकोणीसची वगैरे लोकल सराईतपणे पकडणाऱ्या आया बघत मोठे झालेल्या आम्हा आईबापांना एकवेळ स्वतः कमी खाऊन पोरांचं पोट भरण्याच्या आयुष्यातल्या परमकर्तव्याच्या कसोटीत नापास होऊन कसं चालेल?! इतकं मोटिव्हेशनसुद्धा बिछान्यात लोळत पडायची दिवास्वप्नं पाहणाऱ्या आमच्यासारख्यांना पुरेसं पडत नसेल, तर मग त्या 'सनी साईड अप'वरच्या अंड्याच्या बलकातून दिवसाची मंगल सुरुवात करणारा सूर्यनारायणच तुमच्याकडे पाहत हसतोय, किंवा तुमच्या पोटच्या पोराचा हसरा, आनंदी चेहराच तुम्हाला त्या अंड्यात दिसतोय, अशी भिकारचोट मार्केटिंग गिमिक्स हुशार कंपन्यांनी करून ठेवलीच आहेत. त्यामुळे कोणत्याही दिवसाची

सुरुवात स्वतःसाठी नंतर, पण दुसऱ्या कुणासाठी तरी आधी करायची, ही त्यागभावना रक्तात कुठेतरी इतकी खोल रुजली आहे, की पालकत्व, ममत्व वगैरे अनेक तत्त्वे त्यातूनच उगवली असावीत.

तरी पालक किंवा बाप ही आयुष्यात त्यातल्या त्यात उशीरानेच वाट्याला आलेली भूमिका. त्याच्या बरंच आधी मुलगा-भाचा-पुतण्या-भाऊ, विद्यार्थी, प्रियकर, नवरा आणि अशा अनेक भूमिका वठवायला लागल्याच. या सगळ्या भूमिकांची एक दुपदरी गंमत आहे. एक म्हणजे, यातल्या कित्येक भूमिका एकाच वेळी वठवायला लागणे; आणि त्यातल्या काही भूमिकांमधली एंट्री काही अंशी तुमच्या हातात असली, तरी एक्झिट तुमच्या हातात नसणे. आणि दुसरे म्हणजे, या भूमिकांमध्ये कित्येक प्रसंगी तुम्हाला खलनायक व्हावेसे वाटले तरी होता न येणे. मुळात कोणतेही नाट्य रंगतदार होण्यासाठी नायक-नायिकेप्रमाणेच खलनायकही तितकाच आवश्यक आहे हे लोकांना का कळत नाही, हे मला कळत नाही. राजपुत्र-राजकन्या म्हटली की राक्षस हवाच; अनिल कपूर-माधुरी दीक्षित म्हटले की अमरीश पुरी हवाच, हे सुद्धा आपल्याला कळत नसेल, तर आपल्या

बाल्टिमोर मराठी मंडळ मैत्र

बॉलिवूडप्रेमाची आणि दुराभिमानाची आपणच लाज वाटून घेतली पाहिजे. पण लहानपणापासूनच खलनायकी वृत्ती आणि व्यक्तींपासून सगळ्यांनी आम्हाला इतकं लांब ठेवलंय, की खलनायकी बागुलबुवा आम्हाला कितीही मोठे झालो तरी समर्थपणे घाबरवू शकतो. नाटकात काम करताना सुद्धा सगळ्यांना हिरो, हिरोईन करायचे असतात; व्हिलन शक्यतो कुणाला करायचा नसतो. 'वेड्यासारखा वागू नकोस' किंवा 'शहाण्यासारखा वाग' हा एककलमी कार्यक्रम जो आमच्या बाबतीत लहानपणापासून राबवण्यात आलाय, त्याला असलेली, पण कुणालाच न दिसणारी किनार हीच की 'you have to be a hero. Always!' आमच्या आयुष्यातील सगळ्यात मोठी झुंज, सगळ्यात मोठं 'कोल्ड वॉर' जे तेव्हापासून सुरु झालंय, ते आजतागायत संपलेलंच नाही.

मुळात प्रॉब्लेम असा आहे, की ही झुंज आहे स्वतःची स्वतःशीच. त्यातून ती आम्ही लावून दिलेली नाहीच, ती बहुतेक आमच्यावर आमच्या मनाविरुद्ध लादण्यात आली आहे, किंवा 'पुख्रोंकी जायदाद में' मिळाली आहे. त्यामुळे हार, जीत वगैरे अंतिम परिणाम असायची शक्यताच नाही. ते तसे असलेच तर कदाचित परवडण्यासारखे नाहीत. त्यातल्या त्यात 'तह' हा acceptable परिणाम आहे असं म्हणता येईल. या तहाची कलमं दोनच. एक म्हणजे, हे युद्ध सवडीनुसार मुख्य रंगमंचावर आणि इतर वेळी विंगेत चालू राहि लं च पाहिजे. आणि दुसरं म्हणजे, वारसाहक्काने ही झुंज पुढच्या पिढीकडे सुपूर्त करता आली पाहिजे. प्रत्येक कुटुंबाचा एक गणपती जसा पिढ्यानुपिढ्या बसत आलेला असतो, तशी ही झुंज हस्तांतरित झाली पाहिजे. 'शहाण्यासारखं वागणं' किंवा 'वेड्यासारखं न वागणं', हे या युद्धाचं सर्वसमावेशक वर्णन असलं, तरी त्यात परंपरा, नीतीनियम, संस्कृती, धर्म, सद्दर्शन, कायदेपालन इथपासून ते 'अरे' ला 'का रे' न करणं, वडिलधाऱ्यांशी वाद न घालणं, कुणाला न दुखावणं, नाकात बोट न घालणं, नखं न खाणं इथपर्यंत इतक्या झुंजी लागल्या आहेत, काही विचारूच नका!

फ्रिजमधून बेकनचं पॅकेट काढून बघितल्यावर लक्षात येतं, दोनच स्ट्रिप्स उरल्या आहेत. त्यातली एक स्वतःसाठी बाजूला काढावी म्हटली तर पोराचा हिरमुसला चेहरा डोळ्यांसमोर येतो. मग ती झुंज जिंकायला मी एका सकाळपुरतं माझं ब्राह्मण्य ढाल म्हणून वापरतो नि चुपचाप चेहऱ्यावर स्मितहास्य आणून तव्यावर एक सनी साईड अप घालतो.

श्वेता चक्रदेव
पिट्सबर्ग, पेनसिल्व्हेनिया

जागतं घर

परवा घरी कुणीतरी राहायला आलं होतं आणि मी उठायच्या आधी ते लोक उठून गप्पा मारत बसले होते. मला बोलणं स्पष्ट ऐकू येत नव्हतं आणि ते गरजेचंही नव्हतं. ती घरातली जाग मात्र घड्याळाचे काटे गरगर मागे फिरवावे तशी कित्येक वर्षं मागे घेऊन गेली.

लहानपणी कधी अर्धवट जाग आली की, पहाटे घरात आईवडील चहा पीत बोलत असलेले ऐकू यायचे. ते स्वयंपाकघरात काय बोलत आहेत हे आतल्या खोल्यांमध्ये स्पष्ट ऐकू येत नसे, पण भरपहाटे घरात जाग आहे ह्याची ऊबच पुरेशी असायची.

घरी पाहुणे येणं जाणं तर नेहमीचंच असायचं. अशा वेळी तर रात्री झोपतानासुद्धा मोठ्यांच्या आजूबाजूला पडी टाकून त्या जागत्या उबेत, त्यांच्या आठवणींच्या गप्पांत, कुणाकुणाच्या लग्ना-मुंजीत काय काय झालं होतं, किंवा अशाच काही गप्पा ऐकत गाढ झोप कधी लागायची ते कळायचंच नाही. सकाळी जाग यावी तर ही मंडळी रात्री झोपली होती की नाही असं वाटावं इतकी ताजीतवानी होऊन त्यांचे गप्पांचे फड चालू झालेले असत. त्यात कुठे काही कार्य-समारंभ असेल तर घरातली ही जाग, जाग न राहता गजबज व्हायची.

पुढे किशोरवयांत किंवा तरुण वयांतही गावच्या वार्षिक जत्रा-उत्सवात सगळा गोतावळा जमला की, रात्र रात्र भुतांच्या गोष्टी, भेंड्या, पहाटे नदीवर कोण न घाबरता जाईल अशा पैजा, हे सगळे उद्योग करून झाले आणि रात्रभरात दहा वेळा "पोरांनो, आवाज कमी!!" किंवा "झोपा रे आता!" हे ऐकून मग कधीतरी अवेळी साडेतीन-चारला झोपलं की, सकाळ व्हायची ती "बंब तापलाय", किंवा "आता उठला नाहीत तर दुपारपर्यंत जेवायला काही मिळणार नाही" ह्या आवाजांनी व्हायची किंवा कुणीतरी बारकी पोरं पिरपिर करायची आजूबाजूला आणि मग त्या जागत्या-गाजत्या घरात जाग यायची. परवाच एक मैत्रीण म्हणत होती की, कुठे खुद्द वाजलं तरी आजकाल जाग येते, तर तेव्हा घोडे विकून कसे काय झोपायचो? त्यावर पटकन मनात आलं की, थोरामोठ्यांनी जागतं ठेवलेलं घर असायचं ते, तिथे कसली भिती वाटणार!

आपण गोष्टी किती ग्राह्य धरून चालतो याचं मूर्तीमंत उदाहरण आहे हे जागतं घर! तसं घर सोडून आता खूप वर्षं झाली आणि ही सगळी वर्षं परदेशात घनघोर शांततेत गेली. त्या शांततेचीही मग सवय झाली. तसंही विद्यार्थी असताना रात्र रात्र पार्टी करून अकरा बाराला उठले की कसलं जागतं घर आणि कसलं काय? किंवा आदल्या दिवशी खूप अभ्यास करून झोपले असेन तर चटकन उठून आवरून परीक्षेला, नोकरीला पळायचे. वह समय का दौर ही कुछ अलग होता है..जमीन से उपर चलने के दिन..

बाल्टिमोर मराठी मंडळ मैत्र

मग पुढे पोरंबाळं झाली की, त्यांच्या मागेच दिवस, आठवडे, महिने आणि वर्षं जातात. अशा वेळी, मुलं जागी व्हायच्या आधीची शांतता सोनेरी असते. Golden silence म्हणते मी त्याला. सगळं घर जागं व्हायच्या आधीची ही शांतता हवीहवीशी वाटते. तसंही एकदा घरातून बाहेर पडून आपलं बस्तान बसवलं की, ही जाग आणायची जबाबदारी नकळत आपली होऊन जाते. कुणाच्यातरी जाग असलेल्या उबदार घरात झोपणारे आपण आता कुणासाठी तरी घर जागतं करत असतो. पण हे कालचक्र उलटत असताना आता घरांत जाग आणणारे आपण आहोत हे रोजच्या रोज चटकन जाणवेलच असं नाही.

Deja Vu आणि Nostalgia यांचं अजब रसायन जबरदस्त असतं. टकीलाचा शॉट उपाशी पोटी घेतला तर तो जसा सटकनू किक देईल, तसंच हे अजब रसायन गोष्टी, सिनेमे, पुस्तकांसारखं रोजरोज नाही पण आपल्या नकळत आपल्याला बरोबबर खिंडीत गाठतं. सगळ्या जुन्या आठवणींच्या छोट्या छोट्या होड्या होऊन कुठल्यातरी, त्या आपल्याला खूप पूर्वी लांब सोडलेल्या किनाऱ्यांवर पुन्हा घेऊन जातात, आणि मग नकळत हात सुटलेली माणसं, झाडं, आवाज, गंध हे सगळे धावून धावून तिथे येऊन भेटून जातात.

ह्या आठवणींची, जागत्या घराची लाट जेव्हा व जशी येईल तशी येऊ द्यायची असते. आपल्याला त्यात बुडवून टाकून, नाकातोंडात पाणी जाईतो जाऊ द्यायची असते. ना तिला थोपवायचं असतं, ना त्याच्यातच गटांगळ्या खात बसायचं असतं. ती जशी येते, तिची ती तशी ओसरतेही आणि पुन्हा एकदा आपल्याला आपल्या लख्ख वर्तमानात घेऊन येते.

आणि ह्यातच खरी मजा आहे, कारण the reward of getting through life is getting life itself!

हे जागतं घर तुम्हा-आम्हाला अधूनमधून का होईना भेटत राहो हीच इच्छा!

नवीन वर्षाचे स्वागत करीत असतांना.....

नववर्षाचे स्वागत करण्याच्या विविध रीती जगातील वेगवेगळ्या देशांमध्ये प्रचलित आहेत. आपण आपल्या नवीन वर्षाचे स्वागत करतांना गुढ्या उभारतो, तोरणे बांधतो, मिष्टान्नाचे भोजन करतो आणि नवीन वर्षाच्या शुभेच्छा देतो. आपले नवीन वर्ष जरी गुढी पाडव्याला सुरु होत असले, तरी व्यावहारिकदृष्ट्या जगात सर्वत्र १ जानेवारी हा दिवस नववर्ष दिन म्हणून साजरा होतो. पारंपरिक पद्धतीने ह्या उत्सवाच्या दिवशी लोक नव्या वर्षाचे स्वागत नेमके कसे करतात ते पाहणे मनोरंजक तर आहेच, शिवाय मनुष्य स्वभावाविषयी या पारंपरिक रीती आणि रूढी, त्या त्या देशातील

सांस्कृतिक वारशाबद्दल बरेच काही सांगून जातात.

आपल्याकडे मीठ सांडू नये असे म्हणतात. कोणत्याही गोष्टीची सांडासांड अपेक्षित नसतेच. म्हणून मीठ सांडू नये, नाहीतर ते पापणीने भरावे लागते असा धाक घातला जातो. त्यात तथ्य काहीच नसते, पण मीठ वापरतांना काळजी घेतली जाते, ती महत्त्वाची असते. तुर्कस्तानात नव्या वर्षाचे स्वागत करतांना बरोबर रात्री बाराचे ठोके पडत असतांना, दरवाजाच्या उंबऱ्यावर मीठ शिंपडतात! शांतता नांदावी, नवीन वर्षात भरभराट होत राहावी, म्हणून हे मीठ शिंपडले जाते! स्पेन देशात लोक ३१ डिसेंबरच्या रात्री बाराचे बारा ठोके घड्याळात पडत असतांना, प्रत्येक ठोक्याबरोबर एक द्राक्ष अशी बारा द्राक्षे खातात! एकोणिसाव्या शतकात सुरुवातीला स्पेनमधील अलीकॅन्टी विभागातील द्राक्ष उत्पादकांनी अधिक द्राक्षे विकली जावीत म्हणून ही शकल लढविली होती, आणि ती खूपच लोकप्रिय झाली व तिचीच रूढी झाली! द्राक्षे खाल्ली की नवीन वर्ष सुखाचे जाते अशी भावना त्यामागे असते. माणूस आपल्या मनाला आनंदी ठेवण्यासाठी अशा कृप्या लढवत असतोच. आपल्याकडे साड्यांची विक्री व्हावी म्हणून नवरात्रीत रोज एक रंग देवीसाठी! अशी जाहिरात पुण्यातील काही हुशार व्यापाऱ्यांनी केली आणि एका प्रसिद्ध दैनिकाने त्याचा फायदा घेऊन आपली विक्री वाढावी म्हणून तिला उचलून धरले! झाले, ती कृमी इतकी लोकप्रिय झाली की, कदाचित देवीला भगवान श्री विष्णूंनी विचारले असावे, "बायका मनात काय दडवून ठेवतात ते मला अजून समजले नाही! कोट्यवधी वर्षांमध्ये, तुला नवरात्रात रोज नव्या रंगाची साडी लागते हे जे गुपित मला आजपर्यंत माहिती नव्हते, ते पुण्यातील आणि मुंबईतील लोकांना समजले! केवढे मनकवडे आहेत ते लोक!"

आपल्याकडे दसऱ्याला रामलीला करतात तेंव्हा रावणाचा पुतळा जाळून दुष्ट प्रवृत्तींचा प्रतिकात्मक नाश केला जातो. तसाच काहीसा प्रकार दक्षिण अमेरिकेतील इक्वेडोर या देशात नव्या वर्षाचे स्वागत करतांना केला जातो. नागरिक रात्री अकरा साडे-अकराच्या सुमारास मिरवणूक काढतात, त्यांच्या हातात देशातील राजकीय पुढाऱ्यांची आणि लोकप्रिय व्यक्तींची बुजगावणी

बाल्टिमोर मराठी मंडळ मैत्र

असतात. बरोबर बारा वाजता ही सर्व बुजगावणी एकत्रितपणे जाळली जातात. ह्या लोकप्रिय व्यक्तींमधील दुर्गुण जाळले जाऊन त्यांनी अधिक चांगल्या प्रकारे काम करित राहावे अशी भावना त्यामागे असते! ब्राझीलमध्ये एका हातात पेटत्या मेणबत्त्या घेऊन समुद्राला पांढरी फुले अर्पण केली जातात. समुद्राची राणी म्हणून ओळखली जाणारी येमोजादेवी प्रसन्न राहावी, आणि नवीन वर्ष सुखाचे जावे, अशी भावना त्यामागे असते. चिली देशात तर आणखी मनोरंजक प्रकार पहावयास मिळतो! ३१ डिसेंबरच्या मध्यरात्री, १ जानेवारी सुरु होत असतांना प्रार्थना करण्यासाठी लोक जिथे जमतात, ते ठिकाण चर्च नसून कब्रस्तान असते! आपले मृत झालेले सगेसोयरे नववर्ष सुरु होत असतांना आपल्याबरोबर असावेत, त्यांना त्या आनंदात सामील करून घ्यावे, हा त्यामागचा उद्देश असतो.

स्कॉटलंडमध्ये नवीन वर्षदिनाला हॉगमॅने (hogmanay) असे संबोधले जाते. स्कॉटिश लोकांचा असा विश्वास आहे की ३१ डिसेंबरच्या मध्यरात्री घराच्या रिंगणात येणारी 'पहिली व्यक्ती', ही काळे केस असलेला पुरुष असावी. तसे झाले तर नवीन वर्षात बरकत येते, भरभराट होते, वगैरे वगैरे! असे काळे केस असलेले लोक हातात कोळसा, मीठ, पाव आणि व्हिस्की घेऊन येतात! जोगव्याचा हा वेगळा प्रकार असावा! इथे जोगवा मागत नाहीत, तर जोगवा घेऊन ते येतात! काळे केस असलेला पुरुष ही संकल्पना कशावरून आली असावी? स्कॉटलंडवर व्हायकिंग लोकांचे आक्रमण झाले होते आणि त्यांनी तो देश जिंकला होता. ह्या व्हायकिंग लोकांचे केस भुरे होते आणि त्यांच्या हातात धारदार कुन्हाड असे! त्यामुळे दारात अशी व्यक्ती येणे अशुभ समजले जाऊ लागले, मग त्यावर उतारा म्हणजे काळे केस असलेला पुरुष! ग्रीस देशात ३१ डिसेंबरच्या रात्री म्हणजे १ जानेवारी सुरु होत असतांना, कांद्याची माळ दारावर लावली जाते! कांदे हे ग्रीक संस्कृतीत पुनर्जन्माचे प्रतीक समजले जात असल्यामुळे, ह्या रुढीमागे असा समज आहे की कांद्याची माळ नवीन वर्षात आर्थिक भरभराट घडवून आणेल. कांदे घरात ठेवले की त्यांना मूळे फुटून जशी त्यांची पात वाढू लागते, तशीच आपली वाढ होत राहावी! तथास्तु!!

आपल्याकडे किंवा जगातच सर्वत्र खातांना तोंडाने मचमच करित खाऊ नये, ती वाईट सवय असते, असे शिकविले जाते. पण जपानमध्ये नववर्षाचे स्वागत करतांना सोबा नूडल्स तोंडाने मचमच आवाज करित खातात! या कार्यक्रमाला टोशीकोशी सोबा असे म्हणतात! सोबा नूडल्स या पातळ आणि लांब शेवयांप्रमाणे दिसतात. येणारे वर्ष या लांब शेवयांप्रमाणे दीर्घायुष्य देणारे आणि आरोग्यदायी असेल असा जपानी लोकांचा समज आहे. सोबा नूडल्स हिंगोडा (buckwheat) या धान्याच्या पिठापासून बनवितात. आपल्याकडे उत्तरेत हे धान्य पिकते. ताकद देणारे हे धान्य आहे. वर्षाच्या सुरुवातीलाच ते खाऊन वर्षभर आपण ताकदवान राहिले पाहिजे, असा त्याचा प्रतिकात्मक अर्थ असतो. नव्या वर्षाचे स्वागत करण्याची जपानमध्ये आणखी एक पद्धत आहे. जपानमध्ये बुद्धमंदिरे बरीच आहेत. ३१ डिसेंबरच्या संध्याकाळी या मंदिरांमधील घंटा १०७ वेळा वाजविल्या जातात, आणि

बाल्टिमोर मराठी मंडळ मैत्र

बरोबर मध्यरात्री १२ वाजता १०८ व्या वेळेस घंटा वाजवितात. या पद्धतीला जोयानोकान असे म्हणतात. माणसाच्या मनात असलेल्या १०८ वाईट इच्छांचा त्याग करून जुनी पापे धुतली जातात, असा त्यांचा विश्वास आहे!

डेन्मार्कमधील लोकांना ३१ डिसेंबरच्या रात्री, आपल्या घरासमोर तुटलेल्या चिनीमातीच्या थाळ्यांच्या तुकड्यांचा उंच ढीग पाहून धन्यता वाटते. जितका ढीग उंच, तितके नशीब चांगले, आणि नव्या वर्षात सुख अधिक असे त्यांचे गणित आहे! त्यांच्याकडे पद्धत अशी आहे की, ते आपल्या शेजाऱ्यांच्या आणि मित्रांच्या घरासमोर जाऊन या चिनीमातीच्या थाळ्या फेकतात. त्या रूपाने आक्रमकता आणि दुष्ट प्रवृत्तींचा नाश होऊन पुढचे वर्ष सुखाचे जाते असा त्यांचा विश्वास आहे. चिनी मातीच्या वस्तूंचा व्यापार करणाऱ्यांसाठी ही पर्वणी असते. कदाचित त्यांच्यातील हुशार आणि धूर्त माणसाने पूर्वी कधीतरी ही पद्धत विकसित केली असावी! ट्रक्स भरभरून ह्या थाळ्यांची विक्री होते! ग्रीसमध्ये अशाच प्रकारे पण थाळ्यांच्या ऐवजी डार्लिंबे फेकून नव्या वर्षाचे स्वागत केले जाते. ग्रीक पुराणात डार्लिंबाला अतिशय महत्त्व आहे. डार्लिंब हे जीवन, सुपीकता आणि आबादीआबाद (विपुल उपलब्धता) यांचे प्रतीक मानले जाते. त्यामुळे ते उज्वल भविष्याचे प्रतीक मानतात. दुसऱ्याच्या घरासमोर न फेकता, ते स्वतःच्याच दारावर आपटले जाते, आणि त्यातून जितक्या जास्त बिया विखुरल्या जातील, तितके नवे वर्ष अधिक चांगले जाईल, असा ग्रीक लोकांचा विश्वास आहे.

जर्मन लोक नवे वर्ष साजरे करतांना शिसे वितळवितात! याला जर्मन भाषेत ब्लाइंगीजीन असे म्हणतात. मेणबत्तीच्या ज्योतीवर शिशाचा किंवा कथलाचा तुकडा वितळवितात आणि तो वितळलेला धातूरस थंड पाण्यात ओततात. त्याचा आकार जसा बनेल, त्यावर त्या व्यक्तीचे नवे वर्ष कसे जाईल याचा अंदाज बांधता येतो, असा जर्मन लोकांचा विश्वास आहे. रशियन संस्कृतीत, नव्या वर्षाचे स्वागत करतांना, आपल्या मनातील इच्छा कागदावर लिहून तो कागद जाळतात, आणि त्या कागदाची राख शॅम्पेनमध्ये मिसळून पितात! असे केले तर त्या इच्छा पूर्ण होतात, असा त्यांचा समज आहे. आपल्याकडील बेवडा संस्कृतीत हा रिवाज चटकन स्वीकारला जाईल! झेक लोक नववर्षाचे स्वागत करीत असतांना आपले नशीब नव्या वर्षात कसे असेल याचा अंदाज बांधण्यासाठी सफरचंदाच्या फळाचा वापर करतात. प्रत्येक जण ३१ डिसेंबरच्या रात्री बारा वाजण्यापूर्वी एक सफरचंद कापतो. त्या सफरचंदाच्या गाभ्याचा आकार नशीब कसे असेल ते ठरवितो असा त्यांचा विश्वास आहे. जर तो गाभा ताऱ्याप्रमाणे असेल तर त्या व्यक्तीचे पुढील वर्ष आनंदाचे आणि सुखाचे जाईल, पण जर तो गाभा क्रॉस किंवा फुलीच्या आकाराचा असेल तर नवीन वर्षात आजारपणाचा सामना करावा लागेल! आर्मेनियन लोक ३१ डिसेंबरच्या रात्री स्वतःसाठी पाव भाजतात. त्यासाठी जी कणिक ते मळतात, त्यात एक विशेष पदार्थ टाकला जातो! त्या पदार्थाचे नाव आहे 'चांगले नशीब'! ते घालून पीठ मळले जाते आणि पाव बनतो! असे केले तर पुढील वर्ष चांगले जाईल असे त्या भाबड्या लोकांना वाटते!

बाल्टिमोर मराठी मंडळ मैत्र

नवे वर्ष सुरु होताना नवनवीन संकल्प केले जातात! या संकल्पांपैकी किती पुरे होतात हा संशोधनाचा विषय आहे! असे एक संशोधन झाले आहे, आणि त्यात असे दिसले होते की, फक्त आठ टक्के लोकांचे संकल्प पूर्ण होऊ शकले! आपण आपल्याबाबतीत हा अभ्यास नक्की करू शकतो. आपल्याही लक्षात येईल, की सहसा असे संकल्प पहिला महिनाच नाही नव्हे, तर पहिला आठवडा संपण्यापूर्वीच हवेत विरून जातात! माणसे आपणच केलेला संकल्प कसे विसरतात? त्याचे महत्वात्त्वाचे कारण असे आहे की, संकल्प करित असतांना ते भावनेच्या भरात केले जातात! नववर्षाची सुरुवात करित असतांना मित्र मंडळात चाललेल्या गप्पाटप्प्यांमध्ये मनात काहीतरी येते, आणि पुढचा मागचा विचार न करता, आपण त्याला संकल्प म्हणून जाहीर करून टाकतो! पण त्याचा आवाका नंतर जेव्हा लक्षात येतो, त्यावेळी हे आपल्याला शक्य नाही असे लक्षात येते, आणि संकल्प विसरला जातो. 'प्राण जाय पर वचन न जाय!' हे ऐकायला बरे वाटते, पण स्वतःशी जो प्रतारणा करतो, त्याचे दुसऱ्याशी वर्तन कसे असेल, याची कल्पनाच केलेली बरी! काही लोकांना स्वतःमध्ये बदल करण्याची तीव्र इच्छा असते, त्यामुळे ते जे संकल्प करित असतात, ते त्यांना काय वाटते, त्यावर अवलंबून असतात, पण काय शक्य आहे, याचा अंदाज घेतलेला नसल्यामुळे ते हवेत विरतात. एखादा माणूस सतत सिगारेट ओढत असेल, तर तो सिगारेट सोडण्याची तीव्र इच्छा असल्यामुळे, मी एकही सिगारेट ओढणार नाही असा संकल्प करून बसतो, आणि दुसऱ्याच सकाळी त्या संकल्पाला तिलांजली मिळते! आपण संकल्प पुरा करू शकत नाही, या जाणीवेने त्याला नैराश्यदेखील येऊ शकते. या उलट जर त्याने सिगारेटची संख्या कमी करित जाण्याचा संकल्प केला, तर त्यात यश येण्याची शक्यता अधिक असते. कदाचित वर्षअखेरीस तो त्या व्यसनातून पूर्ण मुक्तही होऊ शकतो! संकल्प करित असतांना स्वतःच्या मर्यादा समजावून घेणे अधिक गरजेचे असते. मर्यादा ओलांडण्यासाठी मर्यादा माहिती पाहिजे! तीच माहिती नसली, तर ओलांडणार काय आणि कशी? सकारात्मक बदल करण्यासाठी हे सर्व जरूरीचे आहे. जर तुम्ही अजिबात व्यायाम करित नसाल, तर रोज एक तास व्यायाम करण्याचा संकल्प टिकू शकणार नाही. पण पंधरा मिनिटे व्यायाम करण्याचा संकल्प करून वर्षअखेरीस एक तास व्यायामापर्यंत तुम्ही नक्की पोहोचू शकाल.

प्रत्येकाने करावेत असे काही संकल्प इथे सुचवावेसे वाटतात. हे संकल्प सोपे आहेत की अवघड आहेत, हा प्रश्न नसून, ते आपल्या व्यक्तिगत सुधारणेसाठी आहेत, हे लक्षात घेतले, तर ते पूर्ण होण्याची शक्यता अधिक असेल.

प्रत्येक माणूस साधारणपणे वार्षिक ३०० ते ४०० किलो कचरा निर्माण करतो. ह्या वैयक्तिक चार क्विंटल मधूनच देशात ४० कोटी टन कचरा दर वर्षाला निर्माण होतो. आपण आपला कचरा नवीन वर्षात अर्ध्यावर आणला तर देशाला आणि स्वतःला किती उपयोग होईल, या दृष्टीने संकल्प केला पाहिजे. ताटात अन्न टाकले जाणार नाही याची दक्षता घ्या. वस्तू कचऱ्यात टाकण्याऐवजी त्यांच्या पुनर्चक्रांकनाकडे लक्ष द्या.

बाल्टिमोर मराठी मंडळ मैत्र

नवीन वर्षात आपल्या विषयाशी संबंधित सहा ते दहा पुस्तके आणि अवांतर वाचनाची सहा ते दहा पुस्तके वाचण्याचा संकल्प वर्षअखेरीस आपल्याला मनाने अधिक श्रीमंत करून सोडेल यात शंकाच नाही.

दर महिन्याला किंवा दर दोन महिन्यांनी कोणत्या तरी एका व्यक्तीच्या जीवनात आनंद निर्माण करण्याचा मनापासून प्रयत्न करा. त्यासाठी अनाथाश्रमात जाऊन तेथील अनाथ मुलांशी संवाद साधणे, रुग्णशय्येवर असहाय्य अवस्थेत असणाऱ्यांना मदत करणे, आपल्या मित्रांची, नातेवाईकांची आस्थेने चौकशी करून त्यांना मदत हवी असल्यास ती करणे, एखाद्या गरजू विद्यार्थ्याला मदत करणे, संकटकाळी संकटग्रस्तांना मदतीसाठी धावून जाणे यासारख्या बाबींचा विचार करता येईल.

आठवड्यातून एक दिवस इलेक्ट्रॉनिक माध्यमांपासून दूर राहून तो वेळ आप्तस्वकीयांसाठी खर्च करा किंवा हवापालटासाठी त्याचा उपयोग करा.

दिवसाचे एक तरी जेवण कुटुंबातील सर्वांनी एकत्र घ्या आणि त्यावेळी मोबाईल कसोशीने दूर ठेवा.

आठवड्यातून एक दिवस तरी इंधनबचतीच्या दृष्टीने स्वयंचलित वाहने वापरू नका.

स्वतःच्या शरीराची काळजी घेणे महत्त्वाचे आहे. त्यादृष्टीने स्वतःच्या शरीरासाठी कमीतकमी अर्धा ते एक तास देऊन योग्य ते व्यायाम करा.

घरातील कामात प्रत्येकाने आपला वाटा उचलला पाहिजे. घरातील एकाच व्यक्तीने राबायचे आणि बाकी सर्वांनी बसून खायचे ही प्रवृत्ती आपल्या घरात नाही याची आवर्जून काळजी घ्या.

नव्या वर्षाच्या सर्वांना मनापासून शुभेच्छा.

संक्रांती आणि उत्तरायण

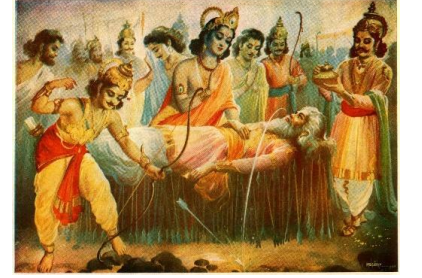
अभिजित अधिकारी
मराठी कला मंडळ व
बाममं दरम्यान होणाऱ्या
साहित्याची देवाणघेवाण
उपक्रमांतर्गत हा लेख
हितगुज अंकाच्या
संक्रात २०२० अंकातून
घेतला आहे.

परिचय

मकर संक्रांतीच्या आगमनाने आपल्या सर्वांच्या मनात एक वेगळी उत्साहाची भावना येते, कारण हा सण वर्षभराच्या सणांची वार्ताच जणू घेऊन येतो. महाराष्ट्रात हा सण तीन दिवस साजरा करतात. या तीन दिवसांना भोगी (सामान्यतः १३ जानेवारी), संक्रांत (सामान्यतः १४ जानेवारी) व किंक्रांत (सामान्यतः १५ जानेवारी) अशी नावे आहेत

हिवाळ्यात येणाऱ्या उत्तरायणाच्या सुमारास असल्याने आणि ह्याच दिवसांत शेतांमध्ये धान्य पिकून तयार असल्यामुळे ह्या

सणाला आपल्या धर्मात बरेच महत्त्व मिळाले आहे. प्राचीन काळापासून ऋषीमुनींनी ह्या सणाला आपल्या ग्रंथांत स्थान दिले आहे. मकर संक्रांतीचा पहिला उल्लेख मनुस्मृतीसारख्या अतिप्राचीन ग्रंथामध्ये आढळतो. उत्तरायण म्हणजे सूर्याची उत्तरेकडे वाटचाल. हा दिवस एवढा शुभ मानला गेला आहे. महाभारतामध्ये भीष्म पितामहांनी आपल्या नश्वर देहाचा त्याग करण्यासाठी ह्याच दिवसाची निवड केली होती. असेही म्हणतात की ह्याच दिवशी भगीरथाच्या प्रयत्नांमुळे गंगा नदी समुद्रापर्यंत पोचली होती.

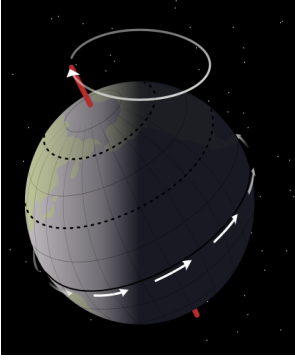

संक्रांती हा शब्द संस्कृत क्रांती ह्या शब्दापासून आला आहे. क्रांती म्हणजे 'नक्षत्रमंडळात सूर्याचे भ्रमण', म्हणजे मकर संक्रांती हा दिवस सूर्याचे मकर राशीमध्ये संक्रमण दर्शवितो. जर सूर्याची मकर राशीमध्ये आगमनाची वेळ आदल्या दिवशी संध्याकाळी असेल तर मुख्य सण हा दुसऱ्या दिवशी साजरा केला जातो. माघ महिन्यात असल्याने भारतात काही जागी ह्या सणाला माघी संक्रांत असेही म्हणतात.

महाराष्ट्रीय लोकांसाठी हा एक मुख्य सण असला तरी संपूर्ण भारतभर ह्या सणाला तेवढेच महत्त्व आहे. तमिळनाडूत ह्या सणाला पोंगल म्हणतात, गुजरात मध्ये उत्तरायण, पंजाब, हिमाचल प्रदेश आणि हरियाणामध्ये लोहड़ी, आसाममध्ये भोगली, बिहू, काश्मीरमध्ये शिशिर संक्रांत, आणि कर्नाटकामध्ये मकर संक्रमण म्हणून साजरा केला जातो. सुदूर पूर्व आशियापर्यंत भारतीय संस्कृतीच्या प्रसारामुळे ह्या सणाला त्या देशातही महत्त्व मिळाले आहे. थायलंडमधील सॉन्नाक्राण, म्यानमारमधील थिंग्यान, लाओसमधील पाय मा लाओ आणि कंबोडियातील मोहा सॉन्नाक्रान हीदेखील संक्रांतीचीच भिन्न रूपे आहेत. सिंध-पाकिस्तानमध्ये हा उत्सव अजूनही तिमुरी म्हणून साजरा केला जातो.

खगोलशास्त्रीय महत्त्व

आपल्या सर्वांना हे ठाऊक आहे की वर्षातील सर्वात लहान दिवस, म्हणजे वास्तविक उत्तरायण सध्या २१ डिसेंबरला असते. तेव्हा मकरसंक्रांतीच्या सणाला एवढे महत्त्व कसे प्राप्त झाले? त्याचे कारण, मकरसंक्रांती म्हणजेच उत्तरायण असा एक सामान्य समज निर्माण झाला आहे.

खरे तर शास्त्रीयदृष्ट्या संक्रांत आणि उत्तरायण ह्या दोन वेगवेगळ्या घटना आहेत. सूर्याचे "मकर राशीमध्ये होणारे संक्रमण" आणि "उत्तर दिशेला सुरु होणारे अयन (वाटचाल)" ह्या दोन खगोलशास्त्रीय घटना एकमेकांवर अवलंबून नाहीत. आपल्याला माहितच आहे की सध्या संक्रांतीचा सण जरी १४ जानेवारीला असला तरी उत्तरायण हे जवळ जवळ एक महिन्यापूर्वी २१ डिसेंबरला झालेले असते. परंतु इ.स. ३४० च्या सुमाराला उत्तरायण हे मकर संक्रांतीच्या दिवशीच असे. ह्याचे कारण म्हणजे पृथ्वीच्या अक्षाची वर्तुळाकार गती (परांचन गती). पृथ्वीचा अक्ष जरी साधारणतः

साडेतेवीस अंशातून कललेला असला तरी वास्तविक हा अक्ष स्थिर नाही, कारण हा अक्षसुद्धा वर्तुळाकार फिरत असतो. ह्या वर्तुळाकार गतीमुळे, सूर्याचा मकर राशीतील प्रवेश दर वर्षी आधीच्या वर्षापेक्षा सुमारे २० मिनिटांनी पुढे जातो, आणि त्यामुळे मकर संक्रांत सुमारे ७० वर्षांनी एक दिवस पुढे ढकलली जाते. ह्यामुळे मकर संक्रांत इ.स. ३४० मध्ये २१ डिसेंबरच्या दिवशी होती तर इ.स. १००० मध्ये ३१ डिसेंबर रोजी होती आणि आता ती १४ जानेवारीला येते. आजपासून १०,००० वर्षांनंतर मकर संक्रांत जूनमध्ये येईल. मग हाच सण भारतामध्ये दक्षिणायनाचा सण म्हणून साजरा केला जाईल का?

एक गैरसमज असा आहे की, मराठा आणि अब्दाली यांच्यातील पानिपतची तिसरी लढाई संक्रांतीच्या दिवशी सुरु झाली. वर सांगितल्याप्रमाणे, सुमारे २६० वर्षापूर्वी मकर संक्रांती १० जानेवारीला असे. वास्तविक, मराठ्यांनी संक्रांती पंचांगाप्रमाणे चार दिवसांपूर्वीच हळदीकुंकू आणि तिळगुळासहित साजरी केली होती आणि ते १४ जानेवारी, १७६१ च्या घातक दिवशी अंतिम लढाईसाठी सज्ज होते.

उत्सव

महाराष्ट्रीय लोक या दिवशी एकमेकांना तिळगुळ देतात. काही जागी गुळाची पोळी/ पुरण पोळी सुद्धा करतात. विवाहित स्त्रिया आपल्या मैत्रिणींना/ कुटुंबातील अन्य सदस्यांना आमंत्रित करतात आणि हळदीकुंकू साजरे करतात. सद्भावनांचे प्रतीक म्हणून लोक एकमेकांना "तिळगुळ घ्या गोड गोड बोला" म्हणत अभिवादन करतात. तिळगुळाच्या देवाणघेवाणीतील मूळ विचार भूतकाळातील वार्ड भावना व शत्रुत्व विसरून गोड बोलण्याचा आणि मित्रत्वाचा संकल्प करणे हाच आहे.

एका पौराणिक कथेनुसार सूर्यदेवाने आपला मुलगा शनि याला ह्याच दिवशी क्षमा केली आणि आपल्या मुलाच्या भेटीला आला. त्या कारणाने असावे किंवा ह्या दिवसांत थंडी असल्या कारणाने असावे, पण संक्रांतीच्या सणाला काळ्या रंगाचे वस्त्र परिधान करण्याचा प्रघात पडला, जो अन्य सणांच्या दिवसांत वर्जित असतो.

भारतात बऱ्याच प्रदेशांमध्ये ह्या दिवशी लोक पतंग उडवण्यासाठी बाहेर येतात आणि पतंगांच्या मोठमोठ्या शर्यतीसुद्धा लागतात. त्यामुळे ह्या सणाला काही ठिकाणी पतंगोत्सव असेही म्हणतात.

तिळगुळ

तिळाचे बियाणे हे सहजपणे oxidized होत नाही आणि खराबही होत नाही. बियांमध्ये ५०-६० टक्के उच्च-गुणवत्तेचे तेल असते, जे poly-saturated fatty acidने युक्त असते. यात प्रथिने, ब१ जीवनसत्त्व, फायबर, फॉस्फरस, लोह, मॅग्नेशियम, कॅल्शियम, मॅंगनीज, तांबे भरपूर प्रमाणात असते. यात बायोएक्टिव्ह घटकांचे प्रमाणदेखील उच्च आहे, जे आरोग्यदायक असते. गूळ सूक्ष्म पोषक द्रव्यांसह बहुतेक सुक्रोजपासून बनलेला असतो आणि लोह, मॅग्नेशियम, पोटॅशियम, मॅंगनीज आणि ब जीवनसत्त्वाने युक्त असतो.

प्राचीन काळी चरक आणि सुश्रुत यांनी आयुर्वेदिक ग्रंथांमध्ये तिळाच्या गुणधर्मांचा उल्लेख केला आहे. आयुर्वेदात वर्णन केल्याप्रमाणे तिळाचे गुण असे आहेत - रक्तवाहिन्यांमध्ये त्वरित प्रवेश करतात (सूक्ष्मत्व), पोषक तैल (स्निग्धत्व), उष्णवीर्यत्वाचे सामर्थ्य (वाजीकार), मधुर पचन प्रभाव (मधुर विपाक), बळदायक (बल्य), केसांचे टॉनिक (केश्य) आणि कायाकल्प रसायन. ते वात संतुलित ठेवते आणि वर्ण सुधारते (वर्ण्य), शरीरातले मळ काढते (विषघ्न), बुद्धिमत्तेला प्रोत्साहन देते (मेधावर्धक), पचन सुधारते (अग्निवर्धक) आणि हाडांसाठीपण चांगले आहे (भग्नप्रसादक).

या तिळगुळाच्या सुपरफूडमुळे आपल्या मराठा सैन्याला त्यांच्यापेक्षा दुप्पट मोठ्या असणाऱ्या अफगाण सैन्याला सामोरे जाण्यासाठी पुरेसे पोषण आणि सामर्थ्य निश्चितच मिळाले असेल.

चला तर, मग नवीन वर्षाची सुरुवात भारतात हजारो वर्षांपासून साजरा केल्या जाणाऱ्या ह्या शुभ सणाच्या निमित्ताने एकमेकांना गोड पदार्थांच्या रूपात माधुर्य आणि मैत्रीचा आशीर्वाद देऊन होऊ द्या!

संदर्भ: लेखातील सर्व चित्रे विकिपीडियातून साभार घेतली आहेत.